

UNIVERZITA JANA AMOSE KOMENSKÉHO PRAHA

BAKALÁŘSKÉ KOMBINOVANÉ STUDIUM

2014 - 2017

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Pavla Zavadilová

**Kultura a kultivovanost projevu, mluveného i písemného, ve vzdělávacím
procesu**

Praha 2017

Vedoucí bakalářské práce:

PhDr. Miroslav Kostka

JAN AMOS KOMENSKY UNIVERSITY PRAGUE

BACHELOR COMBINED PART-TIME STUDIES

2014 - 2017

BACHELOR THESIS

Pavla Zavadilová

**Culture and refinement of speech, spoken and written, in the educational
process**

Prague 2017

The Bachelor Thesis Work Supervisor:

PhDr. Miroslav Kostka

Prohlášení

Prohlašuji, že předložená bakalářská práce je mým původním autorským dílem, které jsem vypracovala samostatně. Veškerou literaturu a další zdroje, z nichž jsem při zpracování čerpala, v práci řádně cituji a jsou uvedeny v seznamu použitých zdrojů.

Souhlasím s prezenčním zpřístupněním své práce v univerzitní knihovně.

V Praze dne

Jméno autorky

Poděkování

Děkuji PhDr. Miroslavu Kostkovi za odborné vedení a přínosné podněty a rady při zpracování bakalářské práce.

Anotace

Cílem této bakalářské práce je analyzovat vzdělávací programy pro dospělé, zaměřené na kultivování projevu, a dopady nekulturního projevu na českou vzdělanost v obecné rovině. Jedná se o teoretickou práci - komparaci historického a současného pohledu na mluvený projev jako takový.

Práce se zabývá zjištěním, jaké instituce, firmy a organizace se zaměřením na vzdělávání dospělých, se zabývají rétorikou, kulturou mluveného projevu, jaký důraz kladou na správnost a čistotu mluveného projevu i kvalitu písemného projevu apod.

Klíčová slova

Jazykový projev, kultivovanost, kultura, rétorika, vzdělanost, vzdělávání dospělých.

Annotation

The aim of this bachelor thesis is to analyze the educational programmes for adults, focusing on cultivating expression, and the effects of uncultural speech at the Czech education in general. It is a theoretical work-comparisons of historic and contemporary perspective on the speech as such.

The work deals with the findings, which institutions, businesses and organizations with a focus on adult education, engaged in rhetoric, the culture of speaking, what the emphasis put on the accuracy and clarity of expression and quality writing, etc.

Keywords

Language speech, sophistication, culture, rhetoric, education, adult education.

OBSAH

ÚVOD.....	9
2. VZDĚLANOST, KOMUNIKACE, MLUVENÝ PROJEV	11
2.1 Mluvený projev z hlediska historického	19
2.2 Ukázka z díla starověkého rétora Libania	21
2.3 Ukázka z díla Ciceronova	22
2.4.1 Česká středověká křesťanská rétorika	22
2.4.2 Osobnost Jana Amose Komenského	23
3. ZÁSADY A NÁLEŽITOSTI KULTIVOVANÉHO PROJEVU	25
3.1 Kultura mluveného projevu	25
3.1.1 Zásady správného ovládnání dechu	25
3.1.2 Zásady správné artikulace	26
3.2 Současný mluvený projev.....	26
3.3 Současný písemný projev	28
3.3.1 Fenomén sociálních sítí	29
3.3.2 Členění sociálních sítí	29
3.3.3 Rizika sociálních sítí	30
4. ČASTÉ CHYBY V MLUVENÉM I PÍSEMNÉM PROJEVU	32
4.1.1 Kultivovaný vs. nekultivovaný projev	32
4.1.2 Etiketa a etika	33
4.1.3 Příklad kultivovaného projevu	34
4.1.4 Chyby v jazykových projevech	35
4.1.5 Jazykový projev v médiích	36
5. VZDĚLÁVACÍ PROGRAMY PRO DOSPĚLÉ, ZAMĚŘENÉ NA KULTIVOVÁNÍ MLUVENÉHO PROJEVU	38
5.1 Autentický a přesvědčivý projev jako osobní charisma.....	38
5.2 Škola rétoriky	39
5.3 Rétor institut	41
5.4 Argumentace a rétorika – Komunikační dovednosti	42
5.5 Analýza vzdělávacích programů pro dospělé	44
5.5.1 Time management IV. generace	44
5.5.2 Time management V. generace.....	47

ZÁVĚR	49
SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ	52
SEZNAM ZKRATEK	55

ÚVOD

Tato bakalářská práce se zaměřuje na současný projev dospělého člověka v písemné i mluvené formě. Na fakt, zda a proč je důležité pěstovat správné návyky jazykového projevu již od útlého věku, na správné zásady mluveného i písemného projevu u dospělých, především na dodržování správných zásad mluveného projevu u veřejně činných osob. Práce se bude okrajově zabývat analýzou vzdělávacích programů zaměřených na dospělé a dopady nekulturního projevu na českou vzdělanost obecně.

Jedná se o komparaci pohledu, jaký důraz byl kladen na mluvený projev člověka historicky vzato, a jaký důraz (zda vůbec) je přisuzován dnešnímu pojetí mluveného i písemného projevu člověka. Tato teoretická práce si klade za cíl poukázat na stále častější nešvary v písemné i ústní komunikaci, na přibývajících chybovost, především v písemném, ale i ústním vyjadřování, které jsou patrné zejména u dospělých, jelikož děti procesem vzdělávání teprve procházejí a návyky a zásady správného projevu, písemného i mluveného, postupně nabývají.

V první části práce, která se zaměřuje na umění rétoriky jako vědy, tzn. mluvený projev, jenž byl nedílnou součástí vzdělanosti a měl své neměnné zásady, které přetrvávají dodnes, je zmíněn vztah významných historických osobností k tomuto umění slova. Rétorika byla v dávné historii považována za umění, které bylo postaveno na roveň ostatních tehdejších věd, v míře své důležitosti stála hned za filozofií. Její zásady a význam se dodnes v podstatě nijak nezměnily. Pouze se některé detaily upravují tak, aby byly aplikovatelné na projev současného člověka, nicméně jádro zůstává neměnné.

Druhá část bakalářské práce, která se zabývá především nekvalitním, vesměs nekulturním projevem dnešního člověka, přináší ukázky kultivovaného i nekultivovaného projevu. Autorka v ní poukazuje na časté chyby v jazykových projevech jednotlivců. Zejména se chybuje v písemném projevu, který je dnes upřednostňován. Současná hektická doba bohužel nahrává faktu, kdy není čas na kontrolní mechanismy a často tak vítězí kvantita nad kvalitou. Lidé nevěnují pozornost tomu, co napíšou a mnohokrát ani tomu, co vyřknou. Psané projevy, které jsou dnes preferované před projevy mluvenými, jsou mnohdy nesrozumitelné pro svou častou chybovost. Tato skutečnost se týká veškerého písemného projevu člověka projevující se v emailové komunikaci, na sociálních sítích, v SMS.

Úkolem této práce je zjistit, jaké instituce a organizace se zaměřením na vzdělávání dospělých, se zabývají rétorikou s důrazem na kultivovanost mluveného projevu, správnost a čistotu projevu, kvalitu písemného projevu s odkazem na význam rétoriky pramenící z dob jejích počátků.

Cílem bakalářské práce je přinést zásadní zhodnocení, v jakém stavu je současná úroveň vzdělávání dospělých, a to pouze po stránce kultivovanosti písemného i mluveného projevu dospělého jedince. Výsledkem je teze o stavu současné vzdělanosti a kultury jednotlivce po stránce jeho jazykového projevu. Zhodnocení tohoto šetření má sloužit k zamyšlení nad současným projevem dospělého člověka a jeho schopností umět se vyjádřit korektně, spisovně, jazykově správně. Autorka chce apelovat na nutnost správného projevu u dospělého člověka ve všech jeho podobách, aby byla zachována kontinuita vzdělanosti a nedocházelo k úpadku našeho mateřského jazyka a tím i celé společnosti.

Závěr práce je věnován celkovému shrnutí dosud poznanych skutečností o vývoji rétoriky a přístupu k řečnictví, je zde nastíněno, jak by se mělo pohlížet i přistupovat k mluvenému i písemnému projevu člověka v budoucnosti.

2. VZDĚLANOST, KOMUNIKACE, MLUVENÝ PROJEV

Co to je vzdělanost? Dle Průchy označuje tento pojem „stav kultury, mezilidské vztahy nebo jejich úroveň, schopnost dosahovat konsenzu, schopnost se dohodnout, schopnost uchovat si podstatné hodnoty z minulosti a zároveň být schopen utvářet vlastní budoucnost. Vzdělanost je chápána jako něco, co nesmíme ztratit, protože jinak bychom mohli ztratit svoje specifika. ... Vzdělanost je častěji než výsledek vzdělávání chápána jako kulturní stav, ať už člověka, národa, světa nebo etnika“.¹ Walterová vidí vzdělanost jako schopnost celé společnosti čerpat z kulturní a sociální zkušenosti a zároveň vytvářet nové poznatky a ty využívat ke svému rozvoji. Vzdělanost nebude posuzována pouze podle stupně dosaženého vzdělání, nýbrž i podle kultivovanosti jednotlivce a jeho schopnosti reagovat na změny, které přináší současný svět.²

Vzdělanost jednotlivce úzce souvisí s pojmem komunikace. Tento výraz pochází z latinského „communicare“, což znamená někomu něco dát, sdílet něco s někým, vyměňovat si informace. Autorka se v této práci bude zaměřovat především na komunikaci mezilidskou, jako výměnu informací mezi lidmi. Pro uskutečnění procesu komunikace jsou důležité určité nástroje nebo prostředky. Jde především o verbální prostředky – řeč a písmo – ale i neverbální prostředky, jako jsou mimika, gesta apod.³ Neverbálně jedinec komunikuje výrazem obličeje, oddálením, dotekem, postojem, pohyby, gesty, pohledy, tónem řeči, jejím tempem a dalšími paralingvistickými projevy. Je třeba stále mít na paměti, že jedinec komunikuje komplexně. Není proto možné zaměřit se pouze na jeden prvek komunikace a podle něj usuzovat na základní pohnutky člověka. Právě neverbální komunikace a její správná interpretace je v mezilidské komunikaci velmi důležitá. Tím, co jedinec prostřednictvím těchto signálů sděluje, vyjadřuje to, jak se cítí a co prožívá. Často právě prostřednictvím neverbálních signálů vyjadřuje své skutečné postoje. Výraz obličeje bývá do určité míry funkcí toho, co člověk

¹ SYŘIŠTĚ, I. *Podstata diskurzu o národní vzdělanosti v českých médiích*. In: PRŮCHA, J. *Česká vzdělanost. Multidisciplinární pohled na fenomén národní kultury*. Praha: Wolters Kluwer, 2015. s. 11. ISBN 978-80-7478-675-4.

² WALTEROVÁ, E. *Rozvoj národní vzdělanosti a vzdělávání učitelů v evropském kontextu*. In: *Pedagogika: Průcha, J. Vzdělanost/národní vzdělanost: nevyjasněný pojem pedagogické teorie* [online]. [cit. 2017-02-15]. s. 276. ISSN 2336-2189. Dostupné z: <http://pages.pedf.cuni.cz/pedagogika/?p=1122&lang=cs>

³ NOVÝ, I. a S. SCHROLL-MACHL. *Interkulturní komunikace: Češi a Němci*, 2. vyd. Management Press, Praha 2015. s. 16. ISBN 978-80-7261-298-7.

prožívá a jaké jsou motivy jeho chování. Výrazně se podílejí především oči a způsob, jak se člověk na druhé lidi převážně dívá. Významné bývá zejména to, co se sděluje úsměvem. Úsměv jako fyziologicky nejméně náročný výraz obličeje, se dokonce po určité době na člověku trvaleji „podepíše“ v podobě vrásek a koutků úst obrácených směrem nahoru. Zatímco pro evropské kultury je pro sdělování emocí důležitý výraz úst, pro asijské kultury je důležitější výraz očí. Podstatná část neverbální, resp. paraverbální komunikace souvisí s mírou emocí, kterou řečník projevuje navenek. Zároveň je nutné si uvědomit, že právě tato skutečnost je významně kulturně podmíněná. Při rozhovoru je vždy třeba věnovat pozornost tomu, co dotyčný sděluje, není však možné zároveň nevěnovat pozornost tomu, jak se účastník tváří, co sděluje postojem svého těla a svými gesty. Lidé se od sebe obvykle liší různou mírou citlivosti na tyto aspekty mezilidské komunikace. Ukazuje se, že lidé s vyšší mírou empatie (schopnosti vcítit se do druhého) jsou zpravidla schopni vnímat více znaků než lidé, kteří tuto schopnost nemají. Schopnost empatie je do určité míry člověku již vrozena, ale dá se i ovlivnit a výcvikem zlepšit. Měla by patřit do osobnostní výbavy každého dobrého manažera, protože je nezbytným předpokladem účinného působení na lidi. Tato empatie je však u různých kultur rozvinuta v nestejně míře.⁴

Mluvený projev, který řadíme do prostředků verbální komunikace, používá specifický znakový systém (řeč a písmo), je dán konvencí a představuje obecný systém významů přijímaný všemi členy určitého společenství. Kromě jazyka je důležitou složkou verbální komunikace také paralingvistika. Jedná se o nejrůznější zvukové mimoslovní projevy, které řeč běžně doprovázejí. Může to být například opakování slov, vyplňování mezer mezi slovy nebo větami nejrůznějšími zvukovými či slovními projevy.⁵

Paralingvistické charakteristiky řeči (podle J. Křivohlavého)

1. Hlasitost řeči
 - Velmi tichá – šepot
 - V mezích normálu
 - Hlasitá – hlučná
2. Výška tónu řeči

⁴ NOVÝ, I. a S. SCHROLL-MACHL. *Interkulturní komunikace: Češi a Němci*, 2. vyd. Management Press, Praha 2015. s. 18 - 19. ISBN 978-80-7261-298-7.

⁵ NOVÝ, I. a S. SCHROLL-MACHL. *Interkulturní komunikace: Češi a Němci*, 2. vyd. Management Press, Praha 2015. s. 20. ISBN 978-80-7261-298-7.

- Hlubší hlas – bas, alt
 - V mezích normálu
 - Vyšší hlas – tenor, soprán
3. Rychlost řeči
- Mluví pomalu – až příliš pomalu
 - Mluví středně rychle
 - Mluví velmi rychle
4. Objem řeči
- Řekne toho málo
 - Hovoří přiměřeně
 - Sdělí toho mimořádně mnoho
5. Plynulost řeči
- Není plynulá – se zámlkami a pomlkami
 - Přirozená plynulost
 - Mimořádná plynulost („mluví jako kniha“)
6. Intonace – melodie řeči
- Stále stejná, monotónní
 - Přirozená
 - Přehnaná intonace („téměř zpívá“)
7. Chyby v řeči
- Mnoho chyb a přerádnutí v řeči, nedokončené věty apod.
 - Chyby jsou v mezích normálu
 - Řeč je téměř dokonalá, bez chyb
8. Správnost výslovnosti
- Nepečlivá, ledabylá výslovnost, vede k nesrozumitelnosti
 - Normální výslovnost
 - Přehnaná výslovnost („rádoby“ co nejsprávnější)
9. Kvalita řeči – věcnost hovoru
- Velmi strohý projev (téměř jen „ano“ a „ne“)
 - Tématu přiměřený projev
 - Rozvláčný projev – upovídání
10. Členění řeči – frázování

- Bez výraznějších přestávek a pauz (mluví „jako stroj“, chybí např. přestávky mezi větami)
- Normální
- Přehnané členění – roztrhání řeči⁶

Mluvený projev má mnoho forem, mezi základní útvary patří:

REFERÁT

Vyjadřuje něco nového či aktuálního. Je podrobný, obsahuje všechny základní údaje. Cílem je podnítit posluchače k hlubšímu zájmu o dané téma. Referát má obvykle osnovu: stručná celková zpráva, výčet hlavních problémů, především hodnocení, získávací závěr (*informace z konference, informace pracovníka, který se vrátil ze služební cesty*). Je mluvenou obdobou toho, čemu se v písemné podobě říká hodnotící zpráva. Protože se podává přímou řečí k lidem, nemůže mít formu knižně zápisovou, stroze úřední nebo heslovitou, ale přednáší se v celých větách a v přirozeném plynulém podání vhodném k poslechu. Přitom je to projev věcný, objektivně informativní, apelující na rozum. Referát je v podstatě neosobní, referent zpravidla nemluví za sebe, nýbrž jako odpovědný představitel organizace či instituce. Právě referát jako věcný podklad k diskusi a k řešení zcela určitých úkolů, vyžadující určitost a přesnost údajů a výroků, naprosto nepřipouští fráze a klišé. Referát by neměl být pouze „odříkán“. Vyžaduje dobrý, zvučný přednes hlasem přizpůsobeným místnosti, příp. technickému zařízení, zajisté i typu shromáždění.⁷

PŘEDNÁŠKA

Jde o rozsáhlý útvar, v němž se řeší a předkládají složitější vědecké a odborné problémy. Posluchači se buď dozvídají nové poznatky, nebo hlouběji poznávají takové, které znají pouze zběžně. Jsou zde kladeny velké nároky na posluchače i přednášejícího, především na soustředěnost a spolupráci. Osnova se skládá z úvodu, stati a závěru (*např. vysokoškolský výklad*). Jde o jednostranný přenos informací, interaktivita není příliš žádoucí, neboť by narušila původní plán. Kvůli ekonomičnosti se často pořádá pro velké publikum, což znemožňuje se individuálně věnovat dotazům či vést debatu s posluchači. Nevýhodou této formy vzdělávání

⁶ KŘIVOHLAVÝ, J. *Jak si navzájem lépe porozumíme*. Svoboda, 1988. s. 134-135. ISBN 25-095-88.

⁷ MĚCHUROVÁ, A. *Jak dobře mluvit a úspěšně jednat*. 2. vyd. Praha: Univerzita J. A. Komenského, 2008. s. 35-36. ISBN 978-80-86723-32-7.

je pak pasivita posluchačů. Mluvený projev přednášejícího může doprovázet prezentace. Forma přednášky se liší dle kultur. V anglosaských zemích přednášky doprovází diskuse a přednášející ji moderuje. Ve východní Asii je učitel vnímán jako autorita a přednášky tak bývají monotónní.⁸

KOMENTÁŘ

Výraz pocházející z latinského „commentarius“ – deník, záznam, je informace o textu literárního díla a o práci jeho autora. Tento slohový útvar slouží k osvětlení určitého textu, události. Obsahuje vysvětlivky, jejichž úkolem je objasnit souvislosti, narážky, historické okolnosti, vztahy a jiné nejasnosti. Komentář je nedílnou součástí vědeckých textů, zatímco u čtenářských vydání obsahuje pouze základní informace. Cílem je shrnout základní myšlenku, vysvětlit nejzávažnější skutečnosti, nastínit způsoby praktické aplikace, popřípadě vyjádřit i nezaujaté stanovisko (častěji psaná forma v tisku, jinak komentáře v televizi). Poměrně specifickým a samostatným literárním útvarem jsou komentáře zákonů, které podrobně rozebírají jejich jednotlivá ustanovení.⁹

DISKUSE A DISKUSNÍ VYSTOUPENÍ

Pojem pochází z latiny (z lat. *discussio* od *dis-quater*, pře-třásat, zkoumat, diskutovat).¹⁰ Jejím cílem je osvětlit nějaký problém z různých hledisek a hledat možná řešení vzájemnou a konstruktivní výměnou názorů. Uvádějí se důkazy a příklady, vyslovují se námitky. Účinná diskuse je založena na dialogu (*účastníci vědecké konference*). Diskusní vystoupení má být věcně správné, stručné, jasně formulované. Nejdůležitější je ústně přednesená úvaha, kterou mluvčí vyjadřuje své stanovisko k nějakému problému. Zejména z jeho závěru má být zcela jednoznačné, co diskutující navrhuje.

PANELOVÁ DISKUSE

Je formou diskuse zaranžované pro veřejnost. Obvykle se jedná o vystoupení odborníků nebo odpovědných činitelů jistého oboru působnosti. Mívá nejčastěji účel informativní a naučný. Místo referátu či přednášky rozvine skupina před publikem téměř volný dialog a poskytuje tímto způsobem posluchačům vhled do určité problematiky. Na programu bývají

⁸ Wikipedie. In: *Wikipedia* [online]. [cit. 2017-01-28]. Dostupné z: <https://cs.wikipedia.org/wiki/Přednáška>

⁹ Wikipedie. In: *Wikipedia* [online]. [cit. 2017-01-28]. Dostupné z: <https://cs.wikipedia.org/wiki/Komentář>

¹⁰ *ONLINE ETYMOLOGY DICTIONARY* [online]. [cit. 2017-01-28]. Dostupné z: <http://www.etymonline.com/index.php?search=discussion&searchmode=none>

témata vysoce aktuální, vycházející vstříc živému zájmu veřejnosti. I tato forma projevu musí mít osnovu, tzv. určitý logický a psychologický postup, který je nenásilně sledován moderátorem, jenž besedu připravuje a řídí. Dialogická forma, mnohost účastníků se osobností i přístupů k věci, střídání hlasů, nenucenost projevu i pohled na seskupení diskutujících, činí tento způsob sdělování velice atraktivním.¹¹

PROJEV

Řečník jím zaujímá stanovisko k nějakému jevu, stručně jej rozebírá a hodnotí, v žádném případě jím nepoučuje. Hlavním posláním je přispět k slavnostnosti určitého okamžiku. Obsahem projevu bývá hodnocení minulého období nebo skutečnosti, vyhlídkové perspektivy (*slavnostní projev, politický projev*).

PROSLOV

Je kratší, méně oficiální projev menšího rozsahu (*slavnostní zahájení nějaké akce – výstavy, začátku školního roku, apod.*). Oproti projevu má jednodušší kompozici, bývá méně oficiální, více srdečný či přátelský. Mohou v něm být použita citově zbarvená slova.

PŘÍPITEK

Jedná se o krátkou formu proslovu, který bývá pronášen při některých slavnostních příležitostech. Má být obsahově sevřený a krátký, jeho nejčastějším obsahem je vtipné, neotřele formulované blahopřání. Řečník by si měl promyslet, o čem bude hovořit, aby řeč byla plynulá, výstižná, bez zadrhávání. Projev by měl trvat asi 3 minuty.

ŘEČ

Je to nejpropracovanější řečnický útvar, bývá považována za vrchol řečnického umění. Cílem je plně získat posluchače (*závěrečná řeč u soudu, prezidentský projev se někdy také blíží řeči*). Rozměr řeči je dán velikostí tématu a společenského poslání. Je účinně rozvržena, dokonale strukturována, sleduje účinek současně v několika směrech: jednak podává úvahu o určitém kulturním, ekonomickém, historickém, politickém aj. tématu, objasňuje význam některé otázky, jež se vztahuje k dané příležitosti či k politicky vytyčenému cíli, jednak řečník

¹¹ MĚCHUROVÁ, A. *Jak dobře mluvit a úspěšně jednat*. 2. vyd. Praha: Univerzita J. A. Komenského, 2008. s. 37. ISBN 978-80-86723-32-7.

usiluje o emotivní působivost, o vyvolání citového vztahu k určité hodnotě, k jistému ideálu. Jde i o potřebu strhnout lidi k činu. Řeč může být politická (má především získat k určité akci, vytyčit jí program a dát jí směr) a slavnostní (má dotvářet náležitý patos a vtisknout slavnostní nádech momentům a epochám zvláštního společenského významu). V současné době se hranice mezi oběma typy řeči dosti stírá. Řeč ke slavnostní příležitosti bývá spojována s programem politickým. Součástí velkého politického řečnického projevu bývá i filipika, tj. řeč útočná. Bývá jí napadán nepřítel nebo negativní jev ve společnosti. Neměla by spočívat v urážení, ba naopak – brilantní filipika je dokladem kulturnosti, intelektuální úrovně a bystrosti ducha řečníka. Při řeči je nutno dobře modulovat hlas, pečlivě artikulovat, vhodně měnit dynamiku se zřetelem k různému významu jednotlivých slov a pasáží. Je možný i ostřejší bojový tón, dialektické kladení tezí a antitezí. Dobře podávané přesvědčující a aktivizující myšlenky mají být zaměřeny na obecné povědomí posluchačů, nikoli na odborné kruhy. Řeč je projev k lidu v tom nejkulturnějším slova smyslu.¹²

BESEDA

Její podstatou je přátelský rozhovor lidí, kteří se navzájem dobře znají, nebo rozhovor mezi odborníky. Veřejné besedy přecházejí často do diskuse. Původně se jednalo o lidovou zábavu v 19. století, spojenou s tancem, hudbou a deklamacemi, jak uvádí *Ottův slovník naučný*.¹³

DEBATA

Rozumí se jí výměna názorů o nějakém dílčím odborném nebo závažném problému konaná nejčastěji v užším kruhu účastníků. Debata může být politická (parlamentní, předvolební) nebo soutěžní studentská, v níž se zpravidla dva týmy studentů snaží přesvědčit rozhodčí o pravdivosti či nepravdivosti dané teze. Mezi přínosy soutěžního debatování patří zlepšení vyjadřovacích schopností, logického uvažování a argumentace, schopnost práce s informacemi, stejně jako odstup a nezaujatého pohledu na problémy. Soutěžní debata může mít mnoho formátů, které se liší počtem mluvčích, jejich rolí a celkovým zaměřením debaty.¹⁴

¹² MĚCHUROVÁ, A. *Jak dobře mluvit a úspěšně jednat*. 2. vyd. Praha: Univerzita J. A. Komenského, 2008. s. 42-43. ISBN 978-80-86723-32-7.

¹³ *Ottův slovník naučný* [online]. [cit. 2017-01-28]. Dostupné z: Beseda. In OTTO, J. *Ottův slovník naučný*. Praha: J. Otto, 1890. Dostupné online. Svazek 3, s. 883-884.

¹⁴ Wikipedie. In: *Wikipedie* [online]. [cit. 2017-01-28]. Dostupné z: <https://cs.wikipedia.org/wiki/Debata>

INTERVIEW

Slovo pocházející z francouzského *entrevue*, přeneseno do anglického *inter* a *view*, (čti *intervijů*) je metodicky vedený rozhovor s cílem získat potřebné informace, používaný především v žurnalistice. Interview je také publicistický (někdy i zpravodajský) žánr. Jedná se o druh zprávy, která má dialogickou formu a autentickým způsobem informuje o různých skutečnostech. Osoba, která rozhovor řídí, musí klást provokující otázky, ale současně je tematicky usměrňovat. Odpovědi by měly tvořit kompaktní celek (*např. Marek Eben - Na plovárně*).¹⁵

TISKOVÁ KONFERENCE

Je nejnáročnější formou veřejného mluveného projevu. Prověřují se zde vědomosti dotazovaného, jeho myšlenkové schopnosti a mentální reakce – zvláště schopnosti bystře reagovat, pohotově argumentovat a přesvědčovat. Zásadou je věcnost, stručnost a srozumitelnost. Důležitou roli hraje schopnost umět prosazovat určitou ideu a také ji obhájit. Tiskovou konferenci řídí obvykle ten, kdo ji pořádá, bývá časově ohraničena.¹⁶

¹⁵ BALHAROVA, K. [online]. [cit. 2016-11-18]. Dostupné z: <http://kamizdat.wz.cz/>

¹⁶ MĚCHUROVÁ, A. *Jak dobře mluvit a úspěšně jednat*. 2. vyd. Praha: Univerzita J. A. Komenského, 2008. s. 40. ISBN 978-80-86723-32-7.

2.1 Mluvený projev z hlediska historického

Na začátek je třeba vysvětlit několik pojmů souvisejících s mluvou. Etymologie je věda o vzniku a vývoji slov. Řecké slovo RHÉISIS znamená řeč, ovšem už používání slova RHÉTOR ve starém Řecku o něčem vypovídá: neoznačovalo totiž člověka, který běžné hovořil, nýbrž mistra slova. Posléze se tohoto označení užívalo vůbec nejnáročněji – totiž jen pro toho, kdo vyučoval ostatní k mistrovství v řeči, tedy pro učitele „rétoriky – vědy o mluvení a umění mluvit“.¹⁷

Rétorika jako teorie i praxe řečnického umění má v civilizované Evropě dávnou tradici. Zrodila se již v 5. století př. Kr. v Syrakusách na Sicílii jako řečnická teorie (techné rhétoriké), kterou poprvé uvedl Korax ze Syrakus, jeho žák Teisias potom napsal první učebnici rétoriky. Sloužila především k sestavování soudních řečí.

Učiteli všeobecné nauky o řečnictví se stali teprve sofisté. Nejstarším sofistou byl Prótagorás, jenž tvrdil, že všechno poznání je závislé na okamžitém stavu mysli člověka, na jeho smyslech, duševním rozpoložení a stavu organismu. Naproti tomu Sókratés založil svou rétoriku na tezi, „kdo na základě rozumu pochopí, kde je a co je pravda, bude správně jednat a současně zažívat i pocit štěstí“. Mezi další významné osobnosti spjaté s rétorikou patří zejména Sókratův žák Platón, který soudil, že rétorika může být dokonalou naukou pouze tehdy, bude-li sloužit dobru. Postupně bylo rétorské umění stále více spojováno s výukou řečnictví. Žáci se zde učili působivě mluvit, psát, okouzlovat posluchače vtipem, zaujmout členěním vět, rytmem i zvukovými efekty. Řecká rétorika kladla důraz především na ladnost řeči.

Za klasiky antického řečnictví jsou považováni především logografové Lysias a Isokratés. Dalším významným řečníkem byl Aristotelés, žák Platónův, který na rozdíl od Isokrata kladl důraz na váhu myšlenek. Aristotelés považuje rétoriku za nezbytnou součást politiky. Politiku ovšem spojuje s etikou, neboť otázka politická je vždy i otázkou mravní.¹⁸ Aristotelés ve své

¹⁷ KOHOUT, J. *Rétorika – Umění mluvit a jednat s lidmi*, 4. doplněné vyd. Management Press, Praha 2005. s. 17. ISBN 80-7261-072-4.

¹⁸ MĚCHUROVÁ, A. *Jak dobře mluvit a úspěšně jednat*. 2. vyd. Praha: Univerzita J. A. Komenského, 2008. s. 11 – 12. ISBN 978-80-86723-32-7.

Rétorice mluví o trojím druhu řeči – o řečech soudních, poradních a oslavných. Tradičně se pojmem řeč myslí poměrně složitý, závazně strukturovaný, důsledně propracovaný útvar, a to jak v jazykové a stylistické, tak v přednesené formě projevu. Pronést připravenou vytríbenou řeč kultivovanou formou mluveného projevu při soudních procesech, politických událostech, společensko-kulturních shromážděních či jiných významných akcích se považovalo za vrchol řečnického umění a významní starověcí řečníci byli považováni za velké a oslavované idoly své doby.¹⁹

Za největšího řečníka své doby bývá však považován Démostenés, který je spojován se známým výrokem, že „básníkem se člověk rodí, řečníkem se stává“. Tento řecký politik, řečník a právník, jehož první řeč skončila údajně totálním fiaskem, začal na svém projevu horlivě pracovat. Zjistil, kde dělá chyby a začal se učit správně mluvit a vyslovovat. Zjistil, že mimika, tón hlasu a gestikulace jsou velice důležité pro přednesení řeči. Začal tvrdě pracovat na své kondici a projevu, zároveň pilně studoval literaturu, zvláště sloh. Pečlivě naslouchal přednáškám Platóna, který byl pokládán za mistra slohu. Poté začal dělat vše, aby jeho hlas zesílil – přednášel za výstupu na horu nebo se snažil překřičet příboj. Aby dosáhl čisté výslovnosti, dával si do úst kaménky, a přesto se snažil mluvit čistě a hlasitě. Postupem času si Démostenés získal pověst schopného řečníka a řada Athéňanů projevila zájem o jeho služby. Nejslavnějšími řečmi tohoto úspěšného rétora jsou tři útočné řeči (tzv. filipiky) – řeči proti králi Filippovi II. Makedonskému.²⁰ V dnešní době je možné slyšet o tomto významném řečníkovi nejvíce ve spojitosti s celostátní soutěží v umění komunikace, která nese název „*Mladý Démostenés*“ a které bude věnován prostor ve třetí kapitole této práce.²¹

Kromě pojmu filipiky se dnes lze setkat také s termínem lakonický projev. Za lakonický projev je považováno stručné a hutné vyjádření, a to podle Lakónie, části řeckého území, na kterém ležela Sparta. Řečníci, kteří odtud pocházeli, byli známí svým věcným a stručným vyjadřováním.²²

¹⁹ ŽANTOVSKÁ, I. *Rétorika a komunikace*, Praha, Dokořán, 2015. s. 86. ISBN 978-80-7363-712-5.

²⁰ MĚCHUROVÁ, A. *Jak dobře mluvit a úspěšně jednat*. 2. vyd. Praha: Univerzita J. A. Komenského, 2008. s. 13 – 14. ISBN 978-80-86723-32-7.

²¹ Wikipedie. In: *Wikipedie: Démostenés* [online]. [cit. 2017-02-09]. Dostupné z: <https://cs.wikipedia.org/wiki/Démostenés>

²² KOHOUT, J. *Rétorika – Umění mluvit a jednat s lidmi*, 4. doplněné vyd. Management Press, Praha 2002. s. 22. ISBN 80-7261-072-4.

Umění rétoriky se značně rozvíjelo i ve Starověkém Římě. Nejznámějším představitelem tohoto umění byl Marcus Tullius Cicero, který byl nejen významným řečníkem, ale i vyhledávaným právníkem a obhájcem. Jeho vzorem byl právě výše zmíněný řecký politik a řečník Démostenés. K jeho nejobsáhlejší dílům o rétorice patří spis *O řečnickovi*, který je hlubokou úvahou o řečnictví, úloze rétoriky a vlastnostech dobrého rétora. Podle něj musí řečník nejen umět užívat jazyka, volit působivé argumenty, hovořit k tématu, ale především hájit mravnost a pečovat o estetickou hodnotu řeči. Cicero považoval řečnictví za vrcholnou formu lidských schopností a za nejdůležitější součást politické praxe.²³

Dalším významným rétozem této doby je nazýván Marcus Fabius Quintilianus. Je autorem dvanáctisvazkového díla o rétorice *Základy řečnictví*. Quintilianus byl prvním státem placeným učitelem řečnictví a jeho učebnice rétoriky byly hlavním pramenem středověké rétoriky.²⁴ K nastínění významu a důležitého postavení, jaké rétorika v antické době zaujímal, slouží několik následujících praktických ukázek z děl známých řečníků Libania ke studentům o přednášce a Cicera k vůdci vojenského spiknutí Citilinovi.

2.2 Ukázka z díla starověkého rétora Libania

Tato řeč svědčí o upadajícím zájmu mládeže o řeckou rétoriku, ale také o nadčasovém problému chování žáků vůči svému učiteli (vybraný úryvek):

„Vám, kteří toužíte po slavné životní dráze, by sotva kdo mohl vyčítat, že mne žádáte o obvyklou přednášku. Já se však domnívám, že mé odmlčení má svůj důvod. Až o něm uslyšíte, jistě mne pochopíte a zřejmě sami zavoláte na pomoc proti těm, kteří mne k takovému jednání donutili, ony bohy, kterým skládání a pronášení přednášek působí největší potěšení. Někteří stojí jako zkamenělí s rukama zkříženými, jiní oběma rukama trápí svůj nos, nebo sedí, ačkoli je tu tolik podnětů, které by měly vzbudit jejich nadšený zájem. Jiní toho, který nadšením nevydržel sedět, násilím usazují, nebo počítají nově příchozí, některým stačí dívat se na listy nebo se raději baví o všem, co je zrovna napadne, místo aby pozorně vnímali přednášejícího. Ještě větší drzost je, když svým předstíraným nadšeným potleskem přehlušují skutečné nadšení a brání tak tomu, aby bylo slyšet pochvalné výkřiky, nebo když se procházejí po celé

²³ ŽANTOVSKÁ, I. *Rétorika a komunikace*, Praha, Dokořán, 2015. s. 108. ISBN 978-80-7363-712-5.

²⁴ *VIVIA: Rétorika* [online]. [cit. 2017-02-09]. Dostupné z: <http://www.vivia.cz/retorika>

*posluchárně a odvádějí pozornost od přednášky, u koho jen mohou, buď tím, že si vymyslí nějaký vzkaz, nebo že jej zvou před obědem do lázně. Svými nynějšími slovy jsem tedy dokázal, že se vůči mně dopouštíte chyb. Ale když někdo nepovažoval za nutné dávat pozor během přednášky, mělo to za následek, že si ve své paměti také nic z mé přednášky neodnesl.*²⁵

2.3 Ukázka z díla Ciceronova

První řeč proti Catilinovi

*„Jak dlouho ještě chceš zneužívat naši trpělivost, Catilino? Jak dlouho si s námi ještě budeš v tomhle svém pomnutí smyslů zahrávat? Kam až tě dožene tvá opovážlivost neznající zábran? Jaká je to doba, jaké mravy! Senát o tom ví, konsul to vidí, a přesto tenhle člověk žije, a nejen že žije, ale dokonce ještě přichází do senátu, účastní se jednání o věcech týkajících se státu, označuje a pohledem určuje mezi námi ty, které dá zavraždit. Avšak nám statečným mužům se zdá, že děláme dost pro republiku, jestliže se vyhýbáme vzteklosti a vražedným zbraním tohotohle individua. Už jsi měl být dávno z konsulova rozkazu veden na smrt, Catilino, tebe měly postihnout rány, které už tak dlouho připravuješ na nás.“*²⁶

2.4.1 Česká středověká křesťanská rétorika

Vznikem první české univerzity v roce 1348 se rétorika stala součástí studijních osnov pod názvem „mluvokrása“. Autorem tohoto termínu byl Bartoloměj z Chlumce, zvaný Mistr Klaret, autor prvních českých slovníků. Mluvokrása označovala v překladu rétoriku. Zasluhou Klaretových slovníků měla čeština již na přelomu 14. a 15. století základy odborné terminologie všech oborů vyučovaných na středověkých univerzitách. Díky Klaretovi si lze utvořit obraz o lexikálním bohatství češtiny v polovině 14. století. Mistr Bartoloměj z Chlumce řečený Klaret, polyhistor tvořící v době Karla IV., byl dlouhou dobu ceněn především pro svoji lexikografickou činnost. Snaha vytvořit české názvy ve vědních oborech, které až dosud používaly pouze latinskou terminologii, jej vedla k sepsání několika slovníků uspořádaných

²⁵ MĚCHUROVÁ, A. *Jak dobře mluvit a úspěšně jednat*. 2. vyd. Praha: Univerzita J. A. Komenského, 2008. s. 110-111. ISBN 978-80-86723-32-7.

²⁶ Tamtéž. s. 105.

podle jednotlivých disciplín. Je autorem tří latinsko-českých slovníků: Vokabuláře, Bohemáře a Glosáře.²⁷

Ve 2. polovině 16. století vzniká i první česká rétorika Jana Blahoslava, šířitele slovesné kultury. V té době vznikla i první pražská rétorická škola. Vedle latiny začínaly hrát v rétorice významnou úlohu také národní jazyky. První podněty přicházely od protestantů, od konce 16. století k nim však přibývaly také katolické a zejména jezuitské. V průběhu 16. a 17. století bylo napsáno několik stovek rétorických příruček, které se opíraly o antická díla. K jejich autorům patřil také český vlastenecký jezuita Bohuslav Balbín. Jako učitel rétoriky na jezuitských školách v Čechách mohl svoje zkušenosti s výukou shrnout do třech textů o rétorice. Snad nejdůležitějším z nich je *Quaesita oratoria* (Vybrané řečnické otázky). Balbín použil v textu formu dialogu učitele a žáka. Nabádá k umírnění používání řečnických prostředků a vyzývá k následování Ciceronovy klasické latiny.²⁸

2.4.2 Osobnost Jana Amose Komenského

Největší vklad do psaného a mluveného slova, do vyučování jazyků a do vzdělání celých generací, přinesl světu Jan Amos Komenský. Vždy by každý měl mít na zřeteli, že ani větší národy se nemohou pochlubit ve vědě, rétorice, velikánem formátu J. A. Komenského.

Komenský byl posledním biskupem Jednoty bratrské. Jako exulant prošel celou řadou zemí, aktivně tedy ovládal řadu jazyků. V roce 1650 přednesl Komenský latinsky *De cultura ingeniorum oratio* (Řeč o vzdělávání ducha). V ní vyslovil ve vztahu k rétorice mnoho závažných myšlenek. Do lidského ducha (důvtipu, vtipu) Komenský zahrnuje mysl (rozum, paměť), vůli, řeč, schopnost konat (akce, počínání, skutek). Za to je v člověku zodpovědný mozek, srdce, jazyk, ruka. Důvtip nás činí podobnými obrazu Božímu. Řečí se světlo moudrosti rozlévá. Komenský tvrdí: Až vzdělaný člověk je člověkem. Barbar projevuje zvířecí krutost. Ve vzdělaném národu všichni slouží všem. Vzdělání není bez usilovnosti a snahy. Základy vzdělání člověka položí rodiče. Dále potom vychovatelé a škola. A dále – dobré knihy. A nakonec – kontakt s muži učenými a nábožnými. Vzdělaný člověk umí o každé věci pohotově

²⁷ SVOBODOVÁ, L. *ILiteratura.cz: Mistr Klaret* [online]. © Lenka Svobodová. 2004 [cit. 2017-02-11]
Dostupné z: <http://www.iliteratura.cz/Clanek/16279/mistr-klaret>

²⁸ ČERNÝ, V. *Rétorika pre obchodníkov i bežný život*. Brno, Computer Press, 2011. s. 34. ISBN 978-80-251-3430-6.

vyprávět, ale i mlčet! Jako kněz a biskup Jednoty bratrské věnoval rétorice velkou pozornost, proto jí věnuje celý spis – *Nauku o kazatelství*. Upozorňuje, že kazatelství není jako jiná povolání. Klade velký důraz na zodpovědnost kazatele. Zdůrazňuje nutnost neustále se učit tomuto umění. Komenský rozlišoval čtyři části mistrovského kázání (mistrovské řeči):

1. Hojnost – bohatství slov, nutnost podat projev tak, aby mu každý porozuměl, vhodnost používání příkladů s cílem lepšího pochopení řeči.
2. Průzračnost – srozumitelnost, zejména jasné shrnutí celé řeči.
3. Líbeznost – pěkný obsah řeči, příjemný hlas, dobré metafory i hyperboly, úměrnost gest v souladu s projevem.
4. Přesvědčivost – nutnost účinnosti slova, skutečnost, umírněná citlivost projevu, zapojení posluchačů do projevu s důrazem na jejich úsudek, aktivování jejich pozornosti.²⁹

²⁹ ČERNÝ, V. *Rétorika pre obchodníkov i bežný život*. Brno, Computer Press, 2011. s. 35-36. ISBN 978-80-251-3430-6.

3. ZÁSADY A NÁLEŽITOSTI KULTIVOVANÉHO PROJEVU

3.1 Kultura mluveného projevu

Hlasový projev každé osobnosti je zcela individuální a neopakovatelný. Dokonce i hlasový projev každého jednotlivce se neustále proměňuje. Jinak zní jeho akustický projev, když je pln radosti, jinak když pláče. V řeči člověka – ve všech jejích akustických složkách – se významně projevuje jeho citové naladění, jeho postoje, jeho skutečné rozpoložení. Zvoleným tónem řeči sděluje mnohé, co nebylo vysloveno ve slovech, z okamžitého zabarvení jeho hlasu odhadne všímavý pozorovatel, jakou má právě náladu. Z neverbálních akustických projevů lze poznat strach, štěstí i okamžiky váhání a změnu postojů.

Hlas prostě patří mezi základní komunikační nástroje lidského vyjadřování a zkušený řečník věnuje mnoho pozornosti technikám, které ho učí s tímto nástrojem cíleně pracovat. Kultivovaný hlasový projev prozrazuje kultivovaného řečníka, který dokáže své mluvené řeči vtisknout srozumitelný, zapamatovatelný a přitom neopakovatelný ráz a připravit svému publiku mistrovský řečnický zážitek. Zkušený řečník potřebuje svůj hlas ovládat, proto musí pravidelně cvičit, zařadit do své rétorické přípravy nácvik technik mluvené řeči.

3.1.1. Zásady správného ovládní dechu

Základní podmínkou kvalitního hlasového projevu je správná práce s dechem. Dechový proces je člověkem ovládán automaticky, ale pro profesionální tvoření hlasu je nezbytné efektivní a vědomě řízené dýchání, které představuje hospodaření s plicní kapacitou a řízení poměrů vdechů a výdechů. Podle způsobu nádechu se rozlišuje dýchání hrudní a břišní. Každý dýchá převážně smíšeným způsobem, tedy hrudním i břišním, ale právě bránicové dýchání umožňuje nejlépe udržet výdechový proud pevný a plynulý a dostatečně uvolnit horní část těla. Správné používání dechové opory usnadňuje každému správnou a zdravou tvorbu jeho hlasu.

3.1.2. Zásady správné artikulace

Pojem artikulace znamená přesnou a pečlivou výslovnost, tedy přesné tvoření hlásek užívaného jazyka, které je základní podmínkou srozumitelnosti mluveného projevu. Lidská mluvidla, jež se bezprostředně zapojují do procesu tvorby lidské řeči, obvykle dělíme na dvě soustavy artikulačních orgánů:

- Pasivní (horní ret, horní čelist, zuby, tvrdé patro, měkké patro) – tvoří tzv. artikulační základnu
- Aktivní (spodní ret, spodní čelist, jazyk) – aktivně se účastní artikulace³⁰

3.2 Současný mluvený projev

Jak bylo již zmíněno ve druhé kapitole, mluvený projev má mnoho forem a podob. Člověk v něm využívá verbálních i nonverbálních prostředků, hlavním mezilidským komunikačním prostředkem je řeč. Řeč v obecném slova smyslu můžeme vymezit jako označení veskrze lidského projevu, který představuje proces používání jazyka. Jestliže řeči označujeme jakoukoli soustavu znaků, ve které je zakódováno sdělení, o jazyku mluvíme jako o specifickém druhu lidské řeči, která představuje ucelený systém jazykových znaků, a chápeme ho jako specificky lidský nástroj komunikace.³¹ Vývoj lidského jazyka je provázán s vývojem lidského myšlení a odráží naši potřebu vyjádřit a pojmenovat skutečnost, která nás obklopuje. Každá řeč má svůj obsah a svoji formu, kdy rozlišujeme zpravidla mezi projevy mluvenými či psanými.³²

Jednou z nejdůležitějších zásad rétoriky je neměřit délku projevu hodinkami, počtem stránek atd., ale očima posluchačů. Čím jsou věty rétora komplikovanější, tím dřív ho oči posluchačů opouštějí. Pokud se tak stane, zkušený řečník ihned doplní složitou větu několika dalšími, jednoduchými, dokud opět nepostřehne v očích posluchačů porozumění, navázání nového kontaktu. A potom se už složitým souvětím vyhne. Na tento problém je však třeba pamatovat už při tvorbě projevu.

Existuje mnoho nástrojů, které schopný řečník dokáže do své řeči nenásilně aplikovat, aby ji lépe rozčlenil, učinil ji neotřelou, překvapující nečekaným obratem, aby posluchači přiblížil

³⁰ ŽANTOVSKÁ, I. *Rétorika a komunikace*, Praha, Dokořán, 2015. s. 216 - 218. ISBN 978-80-7363-712-5.

³¹ NAKONEČNÝ, M. *Základy psychologie*. Academia, Praha, 1998, s. 341. ISBN 80-200-0689-3.

³² ŽANTOVSKÁ, I. *Rétorika a komunikace*. Praha, Dokořán, 2015. s. 27. ISBN 978-80-7363-712-5.

abstraktní údaj srozumitelným obrazem.³³ Každý, kdo se chystá k někomu promlouvat, by měl vědět, jak takový projev sestavit a měl by znát hlavní zásady pro jeho tvorbu, kterými jsou:

- **Stanovení cílů**
 - Čeho chci dosáhnout?
 - Co je podnětem k vystoupení?
 - Jakou skupinu chci oslovit?
 - Jak bude znít můj závěrečný apel?
- **Struktura**
 - Jak si logicky uspořádám informace?
 - Jaké jsou hlavní teze mého vystoupení?
 - Odpovídají teze cíli, kterého chci dosáhnout?
 - Jaké informace na vystoupení potřebuji?
 - Jaké argumenty budu používat?
 - Jaká fakta a argumenty si ponechám v záloze na diskusi?
- **Časový rámec**
 - Kolik času mám a kolik ho potřebuji?
 - Kdy přesně mé vystoupení začíná?
 - Vystupuje někdo přede mnou?
 - Vyzkoušel jsem si vystoupení v souvislosti s jeho časovou náročností?
- **Vyhodnocení**
 - Co mohu při budoucím vystoupení udělat lépe?
 - Jaký úspěch mělo mé vystoupení?
 - Do jaké míry se mi podařilo dosáhnout cílů?
 - Jak mohu zlepšit úspěšnost vystoupení?
 - Jaké argumenty publikum nepřijalo?
- **Osobní příprava**
 - Dbejte na příjemný osobní vzhled.
 - Vystupujte v oblečení, které se od Vás očekává a v kterém se cítíte dobře.
 - Dbejte na svůj zevnějšek.³⁴

³³ ČERNÝ, V. *Rétorika pro obchodníkov i běžný život*. Brno, Computer Press, 2011. s. 53. ISBN 978-80-251-3430-6.

³⁴ Tamtéž. s. 72 - 73. ISBN 978-80-251-3430-6.

Aby si dotyčný svým projevem získal a udržel pozornost posluchačů, je nutné umět též dobře pracovat s dechem, s hlasem, s řečí, jak již bylo zmíněno v přechozí podkapitole. Každý dobrý rétor by měl též umět citlivě reagovat na své posluchače, měl by být zdvořilý, chovat se vlídně, vytvářet atmosféru vzájemné důvěry a pohody. Měl by se vyvarovat povýšeneckého chování, sarkastických poznámek, poučování, moralizování, samolibosti, vlastní neomylnosti, příkazování, vyhrožování, intolerance, skepticismu a podceňování posluchačů. Nesmí docházet k devalvaci, tj. snižování sebevědomí, projevu neúcty, znevažování posluchačů či řečníka. Celý projev by se měl nést v duchu vzájemné úcty a vážnosti.³⁵

Autorka se v předchozí kapitole okrajově zmínila o soutěži pro mladé studenty s názvem „*Mladý Démosthenés*“. Jedná se o projekt, který je zaměřen na zdokonalení výuky umění veřejného projevu, prohloubení a porovnání komunikačních dovedností cílové skupiny, tj. žáků II. stupně ZŠ a víceletých gymnázií, studentů středních škol. K cílům projektu patří porovnat komunikační dovednosti těchto žáků, prohloubit jejich dosavadní poznatky, dále také podpořit komunikační aktivity na školách (školní rozhlas, televize, recitační a divadelní kroužky, apod.). Dalším úkolem projektu je zdůraznit význam nejen komunikace jako takové, ale také význam kultury mluveného projevu. Projekt je zaměřen i na učitele českého jazyka, snaží se je seznámit s novými trendy umění verbální komunikace a předvést učitelům, jak hravou formou tyto poznatky uplatnit ve výuce.³⁶

3.3 Současný písemný projev

Současná doba klade vysoké nároky na všechny dospělé, kteří jsou více zaneprázdnění prací, aktivitami svými i svých dětí. Na běžnou komunikaci v rodině už není tolik času jako dříve. Lidé spolu příliš nekomunikují, pokud ano, využívají ke svému projevu především moderní komunikační technologie. Ať už ve škole, v zaměstnání, s přáteli, v rodině – zde všude se komunikuje čím dál častěji spíše písemně než ústně. A i tato forma projevu má své náležitosti a zákonitosti. Děti ve škole se již od počátků začínají seznamovat s tím, jak správně psát nejen dle jazykových zásad, učí se i to, jak zapsat zápis z učební látky, jaké náležitosti mají různé formy psaných projevů (esej, referát, apod.).

³⁵ ČERNÝ, V. *Rétorika pre obchodnikov i bežný život*. Brno, Computer Press, 2011. s. 84. ISBN 978-80-251-3430-6.

³⁶ *Wikipedie: Démosthenés* [online]. [cit. 2017-02-09]. Dostupné z: <https://cs.wikipedia.org/wiki/D%C3%A9mosthen%C3%A9s>

Dospělý člověk by na rozdíl od dětí již měl disponovat bohatší slovní zásobou, umět ovládat správně jazyk, měl by znát zásady správné stylistiky. I jeho projev v písemné formě může mít různou podobu. Např. v písemné mailové komunikaci s obchodním partnerem užívá jiných jazykových prostředků než při komunikaci s kolegou. V komunikaci s obchodním partnerem vystupuje jménem svého zaměstnavatele/firmy, při písemné komunikaci s kolegou prezentuje především sám sebe a své schopnosti.

3.3.1 Fenomén sociálních sítí

Sociální sítě a jejich všestranné využití jsou logickým vyvrcholením stále se zlepšujících technologií a dnešního zrychleného způsobu života. Sociální sítě mohou sloužit pro interní komunikaci mezi zaměstnanci, zaměstnanci i vedením, ale i mezi organizací a klienty. K nejpoužívanějším sociálním sítím patří LinkedIn, Facebook a Twitter. Sociální sítě (*Social Networks*) začíná stále více lidí využívat ve svém soukromém životě, a tak je přirozené, že se pomalu dostávají i do pracovní sféry.³⁷

Termín sociální sítě se používal již dlouho před vznikem a rozšířením internetu. Definoval jej sociolog J. A. Barnes v roce 1954 – historicky se tudíž jednalo o čistě sociologický termín, sloužící k popisu sociálních struktur propojených pomocí přátelství, společných zájmů, náboženské či rasové příslušnosti, sexuální orientace či jiného atributu. S rozvojem informačních technologií dostávají sociální sítě nový rozměr – vznikají internetové sociální sítě. Díky internetu mohou lidé udržovat kontakt se svými přáteli, spolužáky, kolegy či známými prakticky odkudkoliv.³⁸

3.3.2 Členění sociálních sítí

Sociální sítě lze členit podle účelu, za kterým byly tyto služby zřízeny, a to na tři základní kategorie:

³⁷ HORVÁTHOVÁ, P., BLÁHA, J. a A. ČOPÍKOVÁ. *Řízení lidských zdrojů. Nové trendy*. Management Press, Praha 2016. s. 296. ISBN 978-80-7261-430-1.

³⁸ PAVLÍČEK, A. *Nová média a sociální sítě*. 1. vyd. Praha: Oeconomica, 2010. s. 181. ISBN 978-80-245-1742-1.

1. Osobní sociální sítě, které jsou primárně určeny pro vytváření osobních, firemních a skupinových profilů (např. Facebook, MySpace).
2. Profesní sociální sítě, kde se setkávají profesionálové diskutující o svých profesních zájmech (např. LinkedIn).
3. Zájmové sociální sítě, které sdružují uživatele se stejnými zájmy (např. Česko-Slovenská filmová databáze).³⁹

3.3.3 Rizika sociálních sítí

Využívání sociálních sítí s sebou nese i negativa v podobě zveřejňování osobních údajů a různých informací ze života jednotlivce. Při používání sociálních sítí je třeba vždy přemýšlet o tom, komu a jaké informace jsou dávány k dispozici.

Další záležitostí sociálních sítí je také snadné šíření nepravdivých informací. V tomto směru pak vyniká především šíření tzv. hoaxů (tj. poplašná zpráva, obvykle vymyšlená tak, aby působila dojmem, že se něco takového mohlo stát). Proto je vhodné nad informacemi přijatými ze sociálních sítí i internetu přemýšlet a snažit se je ověřit i z jiného zdroje.

V neposlední řadě bývá častým jevem na sociálních sítích kyberšikana. Jedná se o formu šikany, využívající moderní elektronické prostředky (internet, mobilní telefon, počítače, e-mail, blogy). Časté je především vytváření falešných účtů oběti na sociálních sítích s jasným cílem oběť zesměšnit či jinak veřejně ponížit. Pravděpodobně nejnebezpečnější je fakt, pokud se pachatel podaří získat přístup přímo k účtu oběti. Dopady takového útoku mohou být skutečně fatální. Proto je potřeba – na sociálních sítích, stejně jako jinde – dbát na kvalitu používaných hesel. Mezi časté projevy kyberšikany patří také zasílání urážejících a obtěžujících e-mailů či SMS zpráv.⁴⁰

Ve vztahu k výše řečenému se může zdát nepodstatný fakt, jak psát na sociálních sítích i jinde na internetu správně česky. Většina uživatelů se již nezabývá tím, jak správně napsat

³⁹ HORVÁTHOVÁ, P., BLÁHA, J. a A. ČOPÍKOVÁ. *Řízení lidských zdrojů. Nové trendy*. Management Press, Praha 2016. s. 299. ISBN 978-80-7261-430-1.

⁴⁰ *Cz.nic* [online]. 2014 [cit. 2017-01-29]. Dostupné z: <https://www.jaknainternet.cz/page/1185/rizika-socialnich-siti/>

slovní spojení, větu či celý text. Potřeba sdělení informace v daném okamžiku často převáží nad jazykově správným písemným projevem. Tento trend se projevuje u všech uživatelů sociálních sítí, týká se ale i e-mailové komunikace a SMS zpráv. Čím rychleji je třeba zprávu sdělit, tím méně se dbá na skutečnost, aby zpráva byla po jazykové stránce formulována správně. Tento fakt je neoddiskutovatelný. Ovšem pouze čas ukáže, zda ignorování zásad správného používání našeho mateřského jazyka nepovede k jeho naprosté devalvaci a úpadku.

4. ČASTÉ CHYBY V MLUVENÉM I PÍSEMNÉM PROJEVU

4.1.1 Kultivovaný vs. nekultivovaný projev

V předchozí kapitole bylo zmíněno, jak by měl správný projev vypadat. Nyní je třeba předestřít, jak by takový projev vypadat vůbec neměl. Pokud je možné demonstrovat na některé veřejně vystupující osobnosti příklad nekultivovaného projevu, většina posluchačů si pod takovým projevem představí osobu našeho současného prezidenta Miloše Zemana. Jeho veřejné projevy se nezdá nesou v duchu naprosto odlišných zásad, které byly uvedeny výše. Dokonce užívá ve svých projevech často jazyk vulgární (lat. *vulgus* = prostý lid) – jedná se nejen o jazyk prostý, jednoduchý, neoplývající krásou ani bohatstvím slov, ale i jazyk primitivní, hrubý až chrapounský. Jeho používání je společensky nepřijatelné.⁴¹ V mluveném projevu, a to nejen politických osobností, je třeba se též vystríhat tzv. slovní vaty, jinak nazývané „parazitní výrazy a zvuky“. Jedná se o výplň projevu člověka různými výrazy typu: ehm, vlastně, prostě, takže, jakože, jakoby a dalšími. Jsou to slova či zvuky, které se do projevu vkrádají mimoděk při nervozitě řečníka nebo nedostatečné připravenosti. Posluchač je při vnímání takového projevu často soustředěn právě na tato nadbytečná slova, namísto projevu samotného a podstata sdělovaného mu zčásti uniká. Existují techniky, za pomoci nichž se lze těchto jazykových zlovyků zbavit, jako např. správné dýchání, dělání pauz v projevu namísto použití tohoto výrazu, zapracování na překonání trémy, ale zejména kvalitní příprava vlastního projevu.

Tato práce se však nezabývá rozborem projevů jednotlivých osob, nýbrž chce poukázat na stále rostoucí případy nekultivovaných a nevhodných projevů obecně. Autorka se v této práci zaměřuje především na projevy mluvené, zároveň se však kriticky vyjadřuje i k písemnému projevu dospělých lidí, jehož formy byly nastíněny v předchozí kapitole.

⁴¹ ČERNÝ, V. *Rétorika pro obchodníky i běžný život*. Brno, Computer Press, 2011. s. 51. ISBN 978-80-251-3430-6.

Jak již uvádí František Daneš v časopisu *Naše řeč* [ročník 52, 1969, číslo 2-3], vyjadřování člověka je dáno především jeho kulturou a kultivovaností: „*S tím souvisí i ta skutečnost, že kulturu vyjadřování je nutno vidět jako součást kultivovanosti, kulturního chování, vystupování i myšlení a cítění. „Jazykové chování“ nelze vytrhávat z celkového komplexu společenského jednání člověka a mluvený jazykový projev — to bychom si měli dobře uvědomit — je projevem nejen hlasových orgánů, ale celé osobnosti člověka, a nejen jeho složky intelektuální, nýbrž i citové a volní*“.⁴²

4.1.2 Etiketa a etika

Společenský projev úzce souvisí s etiketou, která bývá někdy zaměňována či těsně spojována s etikou, i když častěji spíše pro svou vnější pojmovou podobu. Je považována za součást společenského mravu, s morálkou či etikou tedy bezprostředně nesouvisí. Jde v ní o pravidla slušného, zdvořilého a kulturního společenského chování. Jejím dodržováním dává člověk najevo, že ví, jaké chování je v konkrétní sociální situaci považováno za vhodné či žádoucí. Hlavní akcent v etiketě je položen na zdvořilostní stránku individuálního jednání. Porušení etikety bývá interpretováno v termínech nevychovanost či nezdvořilost, nikoliv ve smyslu morálním. V rámci etikety se odborníci obvykle zabývají několika oblastmi projevů člověka ve společnosti:

- Držením těla.
- Oblečením a účesem.
- Pozdravem a gesty při setkání a loučení.
- Chováním při jídle.
- Chováním vůči osobám druhého pohlaví.
- Řečí a rozhovorem.

V uvedených oblastech se pak specifikují pravidla a zásady vyjadřující konvence v dané společnosti. Osvojení si pravidel slušného a zdvořilého chování patří k výbavě moderního

⁴² DANEŠ, F. Kultura mluvených projevů. *Naše řeč* [online]. 1969, ročník 52, číslo 2-3 [cit. 2016-10-08] ISSN 0027-8203. Dostupné z <http://nase-rec.ujc.cas.cz/archiv.php?art=5437>

člověka také proto, že usnadňuje společenský styk i „přes hranice kultur“.⁴³ Naproti tomu etika (z řeckého étos – mrav) nebo též teorie morálky je filozofickou disciplínou, která zkoumá morálku nebo morálně relevantní jednání a jeho normy. Zabývá se teoretickým zkoumáním hodnot a principů, které usměrňují lidské jednání. Hodnotí činnost člověka z hlediska dobra a zla. Na rozdíl od morálky, která je blíže konkrétním pravidlům, se etika snaží najít společné a obecné základy, na nichž morálka stojí. Etiketa s etikou úzce souvisí, neboť nemůže být rozpor mezi mravním, čestným a korektním chováním a zdvořilým projevem osobnosti. Oba pojmy symbolizují kultivovanost člověka ve všech směrech. Každý jednotlivec musí mít možnost nalézat svůj vzor.⁴⁴

4.1.3 Příklad kultivovaného projevu

Pod pojmem kultivovaný je možné si představit projev pěstěný, šlechtěný, vytříbený. S kultivovaností se nesnáší nepečlivost, lajdáctví, pohodlnost, neukázněnost stejně jako obhroublost anebo primitivnost, těžkopádnost, neohrabanost. Kultivovanost vyžaduje znalost, tj. osvojení dostatečného bohatství výrazových prostředků kultivovaného jazyka (jakým čeština bezesporu je), rozlišování a vybírání výrazových prostředků podle jejich významové platnosti, dbaní pravidel jejich správného užívání. Vedle znalosti vyžaduje však kultivovanost též získání určitých praktických dovedností, které řečník nabývá cvikem, tréninkem, pokusy, kritikou. A konečně kultivovanost předpokládá i dobrou vůli a snahu vyjadřovat se kultivovaně. Jazyk je naším národním bohatstvím s dlouholetou historickou a národní hodnotou a vývojem. Je to jev společenský, odehrává se mezi jednotlivci či skupinami, je vázán určitými normami: společenskými, etickými. Proto by měl každý jedinec brát ohled na ty, s nimiž a k nimž promlouvá.

Nejhlubším základem mluvní kultury u každého jedince je schopnost a dovednost přirozeně, plynule a výstižně postihovat řečí to, co člověk vnímá smysly, co si představuje a cítí, o čem přemýšlí, a co zároveň chce sdělit druhému nebo druhým. I když všichni lidé nejsou obdařeni

⁴³ BEDRNOVÁ, E., D. PAUKNEROVÁ a kol. *Management osobního rozvoje: Duševní hygiena, sebeřízení a efektivní životní styl*, 2. aktualizované a doplněné vyd. Management Press, Praha 2015. s. 233. ISBN 978-80-7261-381-6.

⁴⁴ DYTRT, Z. a kol. *Manažerská etika v otázkách a odpovědích*. Computer Press, 2011. s. 161. ISBN 978-80-251-3344-6.

touto schopností ve zcela shodné míře, přece jen tato schopnost u naprosté většiny jedinců existuje potenciálně v dostatečné míře.⁴⁵

Ve spojení s pojmy etiketa a kultivovaný projev si mnoho posluchačů představí herce, hudebníka a moderátora Marka Ebena. S jeho vystupováním se pojí většinou příjemný a přirozený projev, nevtíravý, lehce humorný tón, kterým koření svá vystoupení, uchu lahodící barva hlasu. Pokud ho lze hodnotit v roli moderátora společenských akcí nebo různých kulturních událostí, pak je možno jen souhlasit, že svým inteligentním vystupováním může málokoho pohoršit či urazit. Jedná se o vkus a výběr posluchače, každý má jiné preference a každý posluchač má možnost volby.

4.1.4 Chyby v jazykových projevech

Dennodenně je možné se setkat prostřednictvím sdělovacích prostředků (v rozhovorech, veřejných projevech, ale i v tvorbě novinářů) s početnými jazykovými chybami. Mnoho odborníků, ba dokonce i učitelů, navzdory široké slovní zásobě používá jen její část. To se týká každého z nás, ve slovní zásobě člověka existují slova a slovní spojení, která upřednostňuje, ať už vědomě či nevědomě. Do vět se proto vkrádá klišé, a to může být prvním předpokladem nudy posluchačů, partnerů, publika.⁴⁶

Autorka se ve své práci snaží poukázat také na četné chyby ve vysokoškolských studijních a učebních materiálech. Tyto materiály, které mají sloužit ke studiu, rozuměj ke vzdělávání studenta, obsahují v mnoha případech různé nedostatky (stylistické, formální, pravopisné). Studijní materiál, který je posluchačům předkládán ke studiu, by měl být nezávadný, a to jak po stránce věcné, tak po stránce jazykové. Pokud je studijní publikace nebo jakýkoliv jiný studijní materiál nezpůsobilý k šíření, neměly by být tyto vůbec doporučeny ke studiu. Součástí veškeré literatury, která je uvedena na trh, musí být i odborná a jazyková korektura, které by měly zamezit šíření jazykově nevhodné literatury. Je tristní, že se tento trend objevuje v dostupné literatuře humanitně zaměřených oborů. Tento fakt se však netýká pouze studijní literatury, ale literatury obecně. Téměř žádná kniha, která je nabízena na trhu, ať už ve formě

⁴⁵ DANEŠ, F. Kultura mluvených projevů. Naše řeč [online]. 1969, ročník 52, číslo 2-3 [cit. 2016-10-08] ISSN 0027-8203. Dostupné z <http://nase-rec.ujc.cas.cz/archiv.php?art=5437>

⁴⁶ ČERNÝ, V. *Rétorika pre obchodníkov i bežný život*. Brno, Computer Press, 2011. s. 52. ISBN 978-80-251-3430-6.

knižní či elektronické, se dnes neobejde bez chyby. Jedná se sice o chyby ne zásadní, ale pečlivému čtenáři neuniknou. A v humanitních oborech by se s nimi čtenář měl setkávat co nejméně, lépe řečeno vůbec.

4.1.5 Jazykový projev v médiích

O kultivovaný projev by se měla zaslouhat především média a sdělovací prostředky, jejichž prostřednictvím se také formuje a je ovlivňována osobnost člověka. Součástí každého dobrého novináře i moderátora by měl být především správný, spisovný, bezchybný jazykový projev. Úkolem médií je nejenom přinášet zprávy z aktuálního dění, nýbrž tyto zprávy zpracovat tak, aby byly pochopitelné, jasné a jazykově správné.

Veřejnoprávní sdělovací prostředky, jakými jsou instituce České televize nebo Českého rozhlasu, jsou povinny dodržovat zásady správného jazykového projevu, které mají obě instituce zakotvené v tzv. Kodexu.

Česká televize je zavázána dbát o kultivovanost jazykového projevu. Vyjadřování hlasatelů, moderátorů a redaktorů ve vysílání musí působit jako vzor správného užívání jazyka již s ohledem na skutečnost, že diváci mohou takovému vyjadřování přikládat normotvorný význam.

Česká televize má za povinnost vždy s ohledem na téma a žánr uvážlivě volit a pečlivě užívat jazykových prostředků. Hlasatelé, moderátoři a redaktoři zpravodajských a aktuálně publicistických pořadů jsou povinni vyjadřovat se v pořadech zásadně spisovným jazykem, ledaže by citovali či interpretovali výrok či chování jiné osoby nebo by se použití nespisovného výrazu jevilo nezastupitelným vzhledem k situaci (například uchování autenticity rozhovoru nebo užití reportážní licence podle čl. 16.17 apod.).

Slovní formulace ve vysílání užití hlasateli, moderátory a redaktory by se měly vyhýbat frázím, klišé nebo jiným formám zplošťování obsahu jazyka. Při sdělování informace nelze upřednostňovat dobově populární výrazy či obraty na úkor přesnosti a věcnosti obsahu informace. Česká televize dbá, aby v pořadech nedocházelo k stereotypnímu opakování výrazů, jejichž obměnu lze při zachování přesnosti zajistit.

Česká televize systematicky spolupracuje s jazykovými odborníky a v případě pochybností o užití správného výrazu je povinna vyžádat si jejich stanovisko, je-li to možné, ještě před natáčením. Česká televize si nechává pravidelně, minimálně v šestiměsíčním intervalu zpracovat analýzu jazykové úrovně vysílání (od renomovaného a na České televizi nezávislého jazykového pracoviště), kterou zveřejňuje. Oprava jazykových chyb se přiměřeně řídí čl. 1.13.⁴⁷ Česká televize i bez předchozího upozornění opraví podstatné chyby nebo nepřesnosti, kterých by se ve vysílání dopustila. Musí tak učinit neprodleně, jakmile je zjistí, je-li to možné ještě v příslušném vydání pořadu či bezprostředně po jeho skončení, anebo v prvním příštím vydání pořadu. O ostatních chybách či nepřesnostech, kterých by se ve vysílání dopustila, informuje ve zvláštní, tomu vyhrazené části teletextu a na internetu bez zbytečného odkladu poté, co byly zjištěny.⁴⁸

⁴⁷ Česká televize [online]. 2017 [cit. 2017-02-01]. Dostupné z: <http://www.ceskatelevize.cz/vse-o-ct/kodex-ct/cl-9-jazykovy-projev/>

⁴⁸ Česká televize [online]. 2017 [cit. 2017-02-05]. Dostupné z: <http://www.ceskatelevize.cz/vse-o-ct/kodex-ct/cl-1-divak-obcan-na-prvnim-miste/>

5. VZDĚLÁVACÍ PROGRAMY PRO DOSPĚLÉ, ZAMĚŘENÉ NA KULTIVOVÁNÍ MLUVENÉHO PROJEVU

Každý, kdo se zajímá o svou mateřskou řeč, kdo chce porozumět druhému, kdo touží po tom, být pochopen, může ke svému rozvoji využít nesčetné množství forem sebevzdělání v tomto oboru. V dnešní době nabízí internet přemíru vzdělávacích kurzů a škol rétoriky: pro manažery, obchodníky i běžné návštěvníky, zkrátka pro každého, kdo má chuť na sobě pracovat, jít ve svém životě kupředu a umět používat své komunikační prostředky. Zároveň existuje na knižním trhu nespočetné množství literatury o rétorice, komunikaci, přesvědčovacích technikách, osobním rozvoji apod. Je na každém z nás, jakou formu preferuje, ale je z čeho vybírat.

V následujících podkapitolách bude pozornost zaměřena na vybrané kurzy pro dospělé, nabízející posluchačům různé formy vzdělávání se v oboru mezilidské komunikace. Autorkou byly vybrány příklady kurzů, jež se orientují na osobní rozvoj člověka, zejména v oblasti mluveného slova a schopnosti sebe prezentace. Po stručném představení jednotlivých společností a jejich specializace jsou v hrubých rysech nastíněny obsah a cíle jednotlivých kurzů. V některých případech jsou připojeny také hodnotící reakce a závěrečné shrnutí účastníků uvedených kurzů.

5.1 Autentický a přesvědčivý projev jako osobní charisma

Společnost VIVIA se specializuje na efektivní prožitkové vzdělávání pro firmy v oblasti osobního rozvoje a rozvoje týmů. Organizuje firemní kurzy a setkání v ČR i v zahraničí. VIVIA staví na osobnostech lektorů, jejich bohatých zkušenostech z oboru i umění probouzet v lidech jejich nevyužitou schopnost. Posláním VIVIA je zvyšovat vědomí lidí a firem. Učí lidi, firmy a instituce, jak rozvíjet jejich jedinečný potenciál a jak do práce zapojit srdce, smysl, radost a odpovědnost. Učí přes prožitek a novou zkušenost se zapojením mentální, emoční i fyzické složky člověka, jeho vědomí i nevědomí. Kupříkladu kurz s názvem *Autentický a přesvědčivý projev jako osobní charisma* je určen nejen těm, kdo prezentují, ale všem, kteří se chtějí

posunout ve své komunikaci a stylu sebe prezentace ke své jedinečnosti, osobitosti a opravdovosti.

Cíle kurzu:

- Autentický a přesvědčivý projev.
- Soulad verbálního a neverbálního vyjadřování.
- Zdokonalení mluveného projevu.
- Zvládnutí trémy a posílení jistoty vystupování.
- Schopnost zaujmout a udržet pozornost posluchače.
- Spontánní práce s emocemi.
- Sebeuvědomění k tématům osobní síly a charismatu v projevu.

Obsah kurzu:

- Dech jako komunikační opora.
- Emocionalita a dynamika hlasového vyjadřování.
- Zdárná rétorika.
- Koordinace verbálního a neverbálního vyjadřování.
- Poutavá prezentace.
- Podprahová komunikace a působení na druhé.
- Emoční inteligence v projevu.
- Sebevědomí a sebedůvěra v komunikaci a sebe prezentaci.
- Autenticita, přirozenost a opravdovost projevu.
- Osobní charisma.⁴⁹

5.2 Škola rétoriky

Jedná se o První řečnický klub v Praze. Tato škola nabízí jak firemní kurzy na míru, tak individuální výuku. Individuální konzultace rétoriky probíhá formou dialogu na základě vystoupení uchazeče. Lektorka upozorní na nedostatky v oblasti mluveného projevu a navrhne způsob práce a výuky. Pokud se následně uchazeč rozhodne pro absolvování individuálního

⁴⁹ VIVIA [online]. [cit. 2017-02-05]. Dostupné z: www.vivia.cz/kurzy/83

kurzu rétoriky, lektorka doporučuje minimálně 6 lekcí. Každá lekce je zaměřena na jeden aspekt z oblasti rétoriky a prezentace. Zahrnuje výklad, zkoumání toho, jak řeč funguje a trénink. Součástí jsou také individuální řečnická cvičení, na základě kterých uchazeč ihned dostává zpětnou vazbu. Cílem je naučit se na sobě samostatně pracovat.

Podle konkrétních potřeb jednotlivce se pracuje na jednotlivých aspektech veřejného projevu, jako je např. správné dýchání, dechová opora, tvorba hlasu, přesná artikulace, modulace a intonace, frázování a logické členění vět. Dále je pozornost zaměřena na čtený a mluvený text, přípravu mluveného projevu, přípravu na vystoupení, prezentaci po stránce verbální a neverbální, získání a udržení pozornosti posluchačů, trému a její zvládnutí apod. Každá lekce akcentuje jedno téma z oblasti psychosomatických dovedností mluveného projevu. Kurz rétoriky vrcholí prezentací na kameru a analýzou projevu. V kurzu lze pracovat na daném projevu, který uchazeč potřebuje ke své prezentaci. Lektorka pomůže se strukturou a stylizací promluvy, poskytne jednoduchý a přitom účinný návod pro samostatnou přípravu.

Dle slov lektorky a vedoucí školy Renaty Bulvové „Škola rétoriky je tu pro každého, pro koho je důležitá kvalita mluveného projevu. Rétorika je prostředek, jak zkultivovat a zefektivnit vlastní komunikační a prezentační schopnosti.

V naší zemi je celá řada vynikajících odborníků. Rozdíl mezi nimi je však právě v tom, do jaké míry jsou schopni své znalosti předávat tak, aby byl posluchač zaujat. Rétorika užívá prostředků k tomu, aby takzvaně „hořel“ jak rétor, tak jeho posluchač. Především v oblasti psychosomatiky mluveného projevu existuje řada bloků a stereotypů, které nám brání efektivně prezentovat a vést zdravou debatu. Určit správnou „diagnózu“ není leckdy jednoduché, ale ještě jsem se nesešla s člověkem, který by se po určitém tréninku nenaučil správnou techniku „jak na sebe“ a nezačal (jak o sobě napsal jeden z absolventů) používat svůj vlastní „ohromný potenciál, ukrytý a mnohdy jakoby zakletý v léta fixovaných a zbytnělých formách řeči. Rétorika je tu pro každého. Může být cestou i pro ty, kteří ve své práci příliš nekomunikují slovem. Rétorika zná způsob, jak těmto lidem řeč takzvaně „rozproudit“. Jde o jedince, kteří tráví hodně času u počítače, rodiče, kteří jsou doma s malými dětmi, či kohokoliv, kdo žije jako solitér. Student rétoriky si postupně uvědomuje, že jeho hlas může nejen vstoupit do prostoru, ale že

*má také co říci. Seznámení se s vlastním hlasem je tak jedním z nejsilnějších zážitků na této škole.*⁵⁰

5.3 Rétor institut

Pravděpodobně nejznámějším místem, kde je nabízen komplexní program rozvoje komunikačních technik, je Rétor institut. Mistrovství řeči a projevu školí již několik let, specializuje se na rétoriku a komunikační dovednosti v komplexní podobě jako jediný v ČR. Nabízí své publikace týkající se projevu (Mluva jako obraz osobnosti, Učíme děti mluvit a vyprávět), usiluje o zavedení rétoriky pro studenty pedagogiky. Jeho posláním je vytvářet hodnoty a mít přínos pro společnost. Kromě dalších lektorů zde vyučují pravidelně i mistři svého řemesla – Jan Přeučil, Alfred Strejček a Václav Martinec. Nabízejí zde mimo jiné kurzy *Mistrem rétoriky s Janem Přeučilem*, *Nebojte se promluvit s Alfredem Strejčkem* nebo *Promluvil a všichni ztichli s doc. Martincem*. Institut se zaměřuje výhradně na problematiku rétoriky a nabízí kompletní vzdělávací program v tomto oboru. Zároveň institut nabízí školení v oblasti telefonování, prezentačních dovedností, mediálního tréninku, školí i univerzitní profesory a učitele v mluvní a hlasové průpravě.

Následuje několik ohlasů k již proběhlým kurzům:

„Ne nadarmo se říká, že váš řečnický projev tvoří z více než poloviny řeč vašeho těla, téměř 40 % tón a intonace vašeho hlasu a pouze méně než 10 % zbývá na slova. Protože když nikoho nezaujmete způsobem své mluvy, vystoupením, tak zajímavá slova to většinou už nezachrání, protože už nikdo neposlouchá.“ (Kamila Zárychtová, ředitelka)

„Co jsem si z kurzu odnesla? Krom toho, jak dosáhnout srozumitelného slovního projevu? Především jak zajistit, aby vás lidé, s kterými jednáte, měli chuť poslouchat. Aby byl váš projev poutavý a zajímavý, že všichni kolem opravdu ztichnou ... a budou poslouchat. Protože si to váš plynulý a znělý hlas zaslouží.“ (Růžena Špadrnová, team-leader)

⁵⁰ *Škola rétoriky: První řečnický klub v Praze* [online]. [cit. 2017-02-05]. Dostupné z: <http://www.skolaretoriky.cz/cze/terminy-kurzu/individualni-vyuka>

„Kurz byl pro mě obrovským přínosem, díky němu jsem zjistila, že mě vlastně baví vystupovat před lidmi, ale blokovaly mě zbytečné strachy, které jsem si uvědomila. Pojmenovaný strach má poloviční sílu. Navíc podívejte se na dobrého speakera a nudnou prezentaci někoho, kdo si ještě k tomu šlape na jazyk. Rozdíl je v prezentačních dovednostech a Rétorice!!! Od té doby slyším zbytečné vady v řeči, které by se daly snadno odstranit. Jen o tom vědět. A VZROSTLA BY TAK MIMO JINÉ VLASTNÍ SEBEHODNOTA. Kurz bych “povinně” doporučila každému, kdo se v práci setkává a komunikuje s lidmi (vyjadřování je vizitka). A také všem rodičům, kteří mluví s dětmi. Vždyť komunikace je základním nástrojem k provozování vztahů a vztahy prošpikávají náš život na všech úrovních.“ (Žaneta Lukeslová, terapeutka)⁵¹

5.4 Argumentace a rétorika – Komunikační dovednosti

Centrum služeb pro podnikání nabízí zajímavé vzdělávací a rekvalifikační kurzy v oboru administrativy, daňové problematiky a účetnictví, podnikání, marketingu, personalistiky, manažerských dovedností a komunikace, dále jazykové a počítačové kurzy i firemní kurzy na míru. Je akreditováno MŠMT, některé kurzy jsou autorizovány MPSV pro profesní kvalifikaci, je členem AIVD. Dle vlastní zkušenosti autorky se jedná o kurzy na vysoké úrovni, které jsou vedeny týmem zkušených lektorů.

Popis kurzu Argumentace a rétorika: *„Máme dvě uši a jedna ústa, abychom mohli dvakrát víc naslouchat než mluvit.“ Epiktétos*

Motto: *„Řeč nám byla dána do vínku, ale „řečnění“ před lidmi nás někdy dokáže pořádně potrápit. Ne každý se cítí být mistrem slova. Rozborem a vylepšováním svého mluveného projevu se však mistry můžeme stát!“*

⁵¹ Rétor institut. *Rétor institut* [online]. 2016 [cit. 2017-02-05]. Dostupné z: <http://retorinstitut.cz/kurzy>

Cíle kurzu:

Naučit se přesvědčivě komunikovat, obhajovat svůj názor a řešit konflikty. Zjistit, jak zatočit s trémou a získat sebejistotu. Osvojit si řečnické triky a umění přesvědčovat.

Obsah kurzu:

1. Rétorika a techniky prezentace:

- Pravidla mluveného projevu, která fungují.
- Neverbální komunikace při prezentaci.
- Jak strukturovat obsah.
- Trénink a následný rozbor.
- Typy rétorických výkonů.
- Neverbální komunikace.
- Zvládání trémy a stresu.

2. Argumentace:

- Postup při argumentaci – klíčové a vedlejší argumenty:
- Trénink a následný rozbor.
- Seznámení s obchodním dialogem a jeho pravidly.
- Rozbor komunikace při prezentaci a obchodním jednání v reklamě.

Co získáte:

- Budete vědět, jak dosáhnout v komunikaci svého cíle!
- Naučíte se kultivovat svůj mluvený projev tak, abyste dokázali vyjádřit vše potřebné.
- Zjistíte, jak vzbudit zájem a udržet si pozornost posluchačů.
- Pochopíte, jak přesvědčovat a správně argumentovat.
- Seznámíte se s technikami neverbální komunikace.
- Zapracujete na překonání trémy a stresu.⁵²

⁵² Centrum služeb pro podnikání: *Argumentace a rétorika - Komunikační dovednosti* [online]. [cit. 2017-02-05]. Dostupné z: <http://www.sluzbyapodnikani.cz/>

5.5 Analýza vzdělávacích programů pro dospělé

Vzdělávání dospělých, resp. andragogika, je vědní obor zaměřený na veškeré aspekty vzdělávání a učení se dospělých. Existují rozdílné koncepce andragogiky. V našem pojetí je andragogika specifická součástí věd o výchově, vzdělávání a vyučování.⁵³ Jak uvádějí Průcha a Veteška v *Andragogickém slovníku*, vzdělávání dospělých je vzdělávací proces, který zahrnuje veškeré vzdělávací aktivity realizované dospělými jedinci v rámci formálního a neformálního vzdělávání. V oblasti formálního vzdělávání jde o získání určitého stupně vzdělání ve školském systému v rámci počátečního vzdělávání. Mnohem větší spektrum vzdělávacích příležitostí však existuje v rámci neformálního vzdělávání. V posledních letech vystupuje vzdělávání dospělých do popředí v souvislosti s kurikulárními reformami, a především s realizací konceptu celoživotního vzdělávání.

Vzdělávání dospělých se týká nejdelšího životního období člověka. Důležitou roli hraje zjištěný rozpor mezi aktuálními znalostmi a dovednostmi dospělého a tím, co by vědět a umět měl nebo vědět a umět potřeboval. To vede k uspokojování vzdělávacích potřeb, které se v průběhu života jedince mění i s ohledem na vnější prostředí. Dospělí jsou nejčastěji ke vzdělávání motivováni z těchto důvodů: profesní růst, ekonomický/společenský prospěch, uspokojení rozmanitých potřeb a zájmů, vnější očekávání kladené na jedince, únik/stimulace.⁵⁴

5.5.1 Time management IV. generace

Vzdělávací programy pro dospělé jsou v zásadě koncipovány s ohledem na časové a další možnosti dospělého člověka. Výuka v institucích i mimo ně probíhá zpravidla v odpoledních či večerních hodinách nebo o víkendech. Přesto však je nutné naučit se hospodařit s časem a umět uplatnit time management pro efektivní životní styl. Podle Stephena Coveyho⁵⁵ lze

⁵³ BENEŠ, M. *Andragogika: 2., aktualizované a rozšířené vyd.* Grada Publishing, 2014. s. 11. ISBN 978-80-247-4824-5.

⁵⁴ PRŮCHA, J. a J. VETEŠKA. *Andragogický slovník: 2., aktualizované a rozšířené vyd.* Grada Publishing, 2014. s. 301-302. ISBN 978-80-247-4748-4.

⁵⁵ Stephen Covey

* 24. října 1932 v Salt Lake City ve státě Utah, Mezinárodně uznávaný leader, učitel, konzultant a autor bestsellerů, v České republice znám především jako autor knihy 7 návyků skutečně efektivních lidí.

rozdělit řízení času do čtyř generací. Time management I. generace zahrnoval zapisování jednoduchých úkolů do diáře, tzv. to-do-list. Nezaznamenávaly se ovšem priority ani termíny dokončení, úkoly se pouze označily jako zpracované, což z dnešního hlediska znamená podstatnou nevýhodu. Time management II. generace přinesl výhodu v tom, že k zaznamenávání úkolů do diářů přibyly i termíny dokončení a stanovení cílů. Kalendář a jednotlivé úkoly v něm přinesly přehlednost v určení vytiženosti v jednotlivých dnech a umožnily předat splněné úkoly včas. Nevýhodou byla nemožnost zaznamenání více významných událostí v jednom dni, a tak musel samotný uživatel rozhodnout, která činnost má mít přednost. Tuto nevýhodu pomohl odstranit time management III. generace, který dokázal vyhodnotit a určit prioritu jednotlivých úkolů pomocí plánování, stanovení priorit a řízení uživatele. Za pomoci čísel či písmen bylo stanoveno pořadí priorit jednotlivých úkolů.⁵⁶

Do hospodaření s časem se postupně prosadily další nadčasové přístupy, které nejlépe vyjadřuje tzv. time management IV. generace.⁵⁷ Jedná se o nástroj pro dlouhodobý systém řízení života (life management). Je zefektivněním všech předchozích generačních nástrojů plánování, doplněný o životní cíle, poslání a přání. Jedinci pomáhá určit, co je v životě důležité a dle toho podřídí vše ostatní, včetně plánování času.

- Člověk je víc než čas.
- Cesta je víc než cíl.
- Zevnitř je víc než zvenku.
- Pomalu je víc než rychle.
- Celek je víc než část.

1. Člověk je víc než čas.

Tento princip vyjadřuje potřebu mít svůj čas „ve vlastních rukách“, „neuštvat se“ řešením všeho možného, cíleně a s určitým nadhledem volit své priority. Člověk není stroj, má své pocity, prožitky, emoce, které mu vtiskávají „lidský rozměr“. Je třeba si uvědomit, že člověka nelze postavit na úroveň stroje, robota, který zastane za stejnou dobu více práce.

⁵⁶ Chování.eu: *Vývoj- čtyři generace* [online]. [cit. 2017-02-17]. Dostupné z: <http://www.chovani.eu/vyvoj-ctyri-generace/c380>

⁵⁷ BEDRNOVÁ, E., D. PAUKNEROVÁ a kol. *Management osobního rozvoje: Duševní hygiena, sebeřízení a efektivní životní styl*, 2. aktualizované a doplněné vyd. Management Press, Praha 2015. s. 329 – 330. ISBN 978-80-7261-381-6.

2. Cesta je víc než cíl.

Tato zásada doporučuje počítat s tím, že žádný cíl není definitivní, a proto je nezbytné postupně si vytyčovat další a další cíle. Při jejich volbě je navíc třeba vhodně reagovat na změny, které se uskutečnily v rámci dosahování cílů předcházejících. Je potřeba se soustředit ne na dosažení cíle, ale především na cestu, kterou ho lze dosáhnout. Naplněný cíl bývá záležitostí jednoho dne, zatímco cesta k němu může trvat i několik let. Při této cestě je potřeba věnovat pozornost každému prožitému dni, ne pouze výsledku.⁵⁸

3. Zevnitř je víc než zvenku.

Jde o princip zdůrazňující nezbytnost postupného formování vnitřní motivace, která zpravidla následně reguluje činnost jedince lépe, než řízení zvenku, mj. i proto, že ho osamostatňuje a činí do značné míry nezávislým na vnějším řízení. Úspěch v jakékoli oblasti je podmíněn osobní kvalitou každého jedince, nikoliv pouze znalostmi a dovednostmi v určitém oboru, ale spíše charakterem (jádreem) člověka a jeho návyků (chování) z něj vyplývajících.⁵⁹

4. Pomalu je víc než rychle.

Toto doporučení pak poukazuje na to, že důkladnější, postupně realizovaný a následně praxí prověřovaný způsob získávání poznatků, dovedností, zkušeností a návyků bývá dlouhodobě efektivnější než způsob typu „rychle nabyt, rychle pozbyl“. Vše, co se člověk učí narychlo a jen pro jedno použití, se obvykle stejně rychle ztrácí, protože spoléhání jen na paměť nepostačuje v práci ani v životě.

5. Celek je víc než část.

V tomto principu je vyjádřena potřeba integrity a kontinuity života, který je následně mírou jednotlivých činů člověka. Jednotlivé skutečnosti či různá dílčí řešení nejsou rozhodující. To je důležité zejména při posuzování různých nezdarů, které by člověka mohly při absolutním vyhodnocení vést k pocitu celoživotního selhání. Vždy je však třeba tyto nezdary kriticky

⁵⁸ PACOVSKÝ, P. *Člověk a čas: Time management IV. generace* [online]. 2. aktualizované vyd. Grada Publishing, 2006 [cit. 2017-02-14]. s. 38. ISBN 80-247-1701-8.

⁵⁹ Tamtéž. s. 38

posoudit, hlavně proto, aby je již neopakoval. Naopak úspěchy by člověk měl vždy oslavovat, avšak stejně racionálně.

Znalost zásad time managementu a možností, které řízení času dává, je důležitým vstupním momentem zařazení času do kontextu úsilí člověka o dosažení efektivního životního stylu. Otázka životních cílů a priorit je tak pro všechny záležitosti přiměřeného zakotvení v jakémkoli věku a je proto potřeba tuto skutečnost opakovaně prověřovat a individuální cíle v závislosti na vnitřních a vnějších skutečnostech průběžně přehodnocovat. Určitým kritériem v této souvislosti může být jednak osobní spokojenost člověka s tím, jak svůj život prožívá, ale i spokojenost jeho blízkého okolí. Proces dosahování stanovených či přehodnocených cílů je přitom realizovatelný jen na základě volního úsilí, jehož prostřednictvím je člověk schopen překonávat vnější i vnitřní překážky.⁶⁰

5.5.2 Time management V. generace

Schopnost umět dobře plánovat a řídit čas je v dnešní době nevyhnutelná jak v zaměstnání, tak v rodině, při organizování volného času i povinností v životě každého jedince. V posledních letech se u nás začíná prosazovat tzv. time management páté generace, jehož průkopníkem a zakladatelem je český expert David Gruber.⁶¹ Tento kouč shrnuje všechny dosavadní poznatky předchozích zásad time managementu a doplňuje je metodou psychovzorce® - metodou profesionální koncentrace jako univerzálního spořiče času. Tuto metodu je člověk schopen využít v mnoha oblastech svého osobního rozvoje, v oblasti komunikačních dovedností, sebevzdělávání, komunikace mezi mužem a ženou a spoustě dalších.⁶² Autor přichází též s novým výrazem „beneopedie“, jinými slovy techniky duševní práce. Tento pojem obhajuje: „*Nové pojmy nejsou samoučelné, ale mj. zjednodušují komunikaci. Místo dosavadního zdlouhavého popisu čeho všeho že se týká kniha, kurz, univerzitní předmět, bude napříště*

⁶⁰ BEDRNOVÁ, E., D. PAUKNEROVÁ a kol. *Management osobního rozvoje: Duševní hygiena, seberřízení a efektivní životní styl*, 2. aktualizované a doplněné vyd. Management Press, Praha 2015. s. 330 – 332. ISBN 978-80-7261-381-6.

⁶¹ Ing. David Gruber, první mezi lektory, kouči a autory soft skills v naší zemi. Poskytuje originální efektivní vzdělání v oblasti soft skills a rozvoje osobnosti. Je světově prvním zakladatelem systematického vědního oboru "techniky duševní práce" (novým názvem "beneopedie"), což lze vnímat jako soft skills nejvyšší generace. Po celý svůj život špičkově uplatňuje time management, v rychlosti a kvalitě stihání studijních úkolů a realizaci vytyčených cílů zatím nenašel konkurenci. Objevitel psychovzorce profesionální koncentrace (mj. komplexního optimálního léku na prokrastinaci) a autor originální české metodiky racionálního čtení a rychločtení. Všechny své kurzy vede s použitím "multimetod" (=®psychovzorců).

⁶² *Management Press* [online]. © 2014 Albatros Media, 2009 [cit. 2017-02-17]. Dostupné z: <http://www.mgmtpress.cz/time-management-2/#>

stačit jeden určitý jednoslovný pojem. Nové pojmy budou též signálem, že jde o pokročilejší generaci toho všeho. Beneopedie (bene = dobře, pedie = nauka) je věda o tom, jak se dobře vzdělávat, úspěšně pracovat a vůbec žít, prosperovat finančně i lidsky. To je záležitost tělesná i duševní, ale duševní činnost to vše řídí.“⁶³

Pokud člověk dokáže prosadit a poté uplatnit ve svém životě výše zmíněné zásady time managementu, pak existuje naděje, že se lidstvo navrátí ke skutečné podstatě a významu pojmu komunikace (být spolu, sdílet, vzájemně sdělovat).

⁶³ GRUBER, D. *Time management* [online]. Management Press, 2009 [cit. 2017-02-17]. ISBN 978-80-7261-211-6. Dostupné z: <http://www.gruber.cz/materialy/Beneopedie.pdf>

ZÁVĚR

Tato teoreticky zaměřená bakalářská práce na téma Kultura a kultivovanost projevu, mluveného i písemného, ve vzdělávacím procesu, pojednává o jazykovém projevu dospělého jedince. Klade si za cíl poukázat na jazykové projevy dospělého člověka v dnešním světě, které jsou často chybové, ať už v písemné podobě či ústním podání. Autorka využívá metodu komparace mluveného projevu z hlediska historického od dob jeho vzniku po současnost.

Práce je rozčleněna do pěti kapitol. V druhé kapitole, která čtenáře uvádí do tématu, se autorka věnuje vysvětlení pojmů vzdělanost, komunikace a mluvený projev. Jsou zde definovány i další výrazy, úzce související s danou problematikou. V historii, v počátcích vzniku rétoriky, jakožto vědy o mluvení a umění mluvit, byl tomuto oboru přisuzován velký význam, jak se lze dozvědět v dalších částech této kapitoly. Tato věda má dávnou historii, zrodila se již v 5. století př. Kr. v Syrakusách na Sicílii a zpočátku sloužila především k sestavování soudních řečí. Byla tedy nedílnou součástí politiky a již v tehdejší době byla spojována s etikou. Vývoj antického řečnictví rozhodujícím způsobem ovlivnili řeční filozofové – Sókratés, jeho žák Platón a slavný Aristotelés. Platón byl první, kdo rétoriku považoval za ucelený systém vědění, který má důležitou společenskou funkci. Aristotelés na rozdíl od Platóna považoval rétoriku spíše za umění než za vědu. Posláním rétoriky je podle něj zejména napomáhat hledání cesty k pravdě. Řeč je nástroj komunikace, který může pomoci při řešení sporných problémů. Řeč má ovšem i moc opačnou, slova mohou být zbraní v lidských ústech. Řada zásad, které jsou důležité pro řečnický projev, pocházející z dob jejího vzniku, platí dodnes.

Nejvýraznější postavou spjatou s uměním rétoriky a nositelem vzdělanosti byla osobnost Jana Amose Komenského, který byl z podstaty svého života celoživotním vzdělancem. Právem je proto považován za představitele vzdělanosti člověka, neboť se zasloužil o největší vklad do psaného a mluveného slova, do vyučování jazyků a do vzdělání celých generací, které těží z jeho odkazu. Jeho nadčasové myšlenky, postupy a zásady vzdělávání nejen dětí, se prolínají do vzdělávacích systémů i za hranicemi naší vlasti. V oblasti rétoriky seznamuje posluchače s obyčejnými, přesto však dodnes platnými zásadami mistrovské řeči, a to: hojnosti (tj.

bohatství slov), světlosti (srozumitelnost slov), líbeznosti (příjemný hlas, pěkný obsah řeči) a mocnosti (slovo má být mocné, aby posluchačem zahýbalo a přivedlo ho k zamyšlení).

Tyto zásady by měly být součástí projevu člověka dodnes. Měli by se o ně zasazovat zejména lektori a učitelé v četných kurzech zabývajících se komunikačními technikami, rétorikou, uměním sebe prezentace, všichni ti, kteří pociťují nutnost hájit naši mateřštinu a kteří se chtějí zaslouhat o její kultivování a schopnost umět ji správně používat. Každý dospělý jedinec by měl být schopen, a především ochoten, používat svůj mateřský jazyk správně a využívat všechny jeho skýtané krásy a možnosti. Jak je uvedeno již v díle Mistra Bartoloměje z Chlumce, zvaného Klareta, rétorika byla v jeho překladu pojmenována „mluvokrásou“. Historičtí učenci dbali o takové umění řeči, které by se svojí krásou a působivostí podobalo básnictví. Rétorika byla vedle dramatu, hudby, sochařství a stavitelství považována za tvůrčí umění. V kontrastu s věděním o historickém významu rétoriky se jeví současný projev člověka jako nepodstatný, malicherný a podružný. Ačkoli je bezesporu nutné dbát na obsah projevu, není možné opomíjet i formu. Tento fakt se týká jak běžného projevu člověka, tak i projevu významných osobností, zejména na poli politickém.

Pro porovnání přístupu k mluvenému projevu v historii a současnosti jsou v práci obsaženy vybrané úryvky starověkých mistrů řeči a jsou uvedeny příklady kultivovaného i nekultivovaného projevu současné doby. Nekulturní a nekultivovaný projev se dnes netýká pouze mluveného, avšak i písemného projevu člověka. Uspěchanost dneška se prolíná do všech oblastí života každého jedince, a nejinak je tomu i u oboru Vzdělávání dospělých, jehož nedílnou součástí by měl být i kulturní projev. V současné době je preferována spíše písemná forma komunikace před ústním podáním, právě z výše zmíněného důvodu. Lidé spolu tráví méně času fyzicky, tj. nejsou spolu v přímém kontaktu, a proto méně komunikují ústně. Ale mohou být permanentně v kontaktu s ostatními prostřednictvím internetu, sociálních sítí a různých aplikací v mobilních zařízeních, které jim skýtají možnost být neustále online a komunikovat kdykoliv a kdekoliv, v zásadě i s kýmkoliv. Zkratkovitost, kterou je komunikace v této formě podmíněna, se pak ukazuje jako fenomén písemného projevu dnešního člověka. Člověku už nezbývá čas vracet se k napsanému, jeho prsty jsou mnohdy rychlejší než jeho oči a mozek. Ve snaze sdělit co nejrychleji maximální objem novinek hraje potom korektní vyjadřování vedlejší úlohu.

Aby byl jazyk kultivován a mohl být využíván v celé své kráse, k tomu mohou posloužit různé vzdělávací programy a kurzy pro dospělé. Moderní doba nabízí nespočet možností a

forem, jak se lidé mohou v oboru komunikace a komunikačních technik vzdělávat. Existuje řada různých kurzů pro firmy i jednotlivce, workshopů, prezentací a dalších nabídek, jak se v umění rétoriky a sebe prezentace zdokonalovat. Naštěstí si i management ve firmách uvědomuje, že styl a způsob komunikace, je základem úspěšného fungování celé firmy. Vzdělávání a formování pracovních schopností nejen v oblasti komunikace se v moderní společnosti stává celoživotním procesem.

Ve vzdělávání hrají důležitou roli také média, která působí na člověka prostřednictvím svých moderátorů a hlasatelů. Jejich projev by měl být posluchači příjemný, kultivovaný, bez slyšitelných řečových a hlasových vad. Média a sdělovací prostředky jsou spoluzodpovědné za formování osobnosti člověka, proto je nanejvýš nutné, aby jejich představitelé byli fundovaní a vzdělaní v oboru a zároveň dbali na dodržování zásad správného a kultivovaného projevu se všemi jeho aspekty. Je možné se bohužel střetnout i s opačným přístupem, zejména u soukromých rozhlasových a televizních stanic, v jejichž moderátorských projevech se lze někdy setkat s téměř dehonestujícím způsobem používání našeho mateřského jazyka. Nicméně každý posluchač má právo volby, je tedy na jeho uvážení a rozhodnutí, zda je mu nespisovný, jazykově chybný či dokonce vulgární projev moderátora lhostejný nebo ho uvádí do rozpaků či dokonce uráží. Každopádně nikdo není povinen takový projev přijímat.

Autorka se ve své práci snaží rovněž poukázat na četné chyby ve vysokoškolských studijních a učebních materiálech. Ze své pozice studentky oboru Vzdělávání dospělých je konfrontována s řadou studijní literatury, v níž jsou často nacházeny chyby, ať už stylistické, formální, nezřídka i pravopisné. Studijní materiál, který je posluchačům předkládán ke studiu, by měl být nezávadný, a to jak po stránce věcné, tak po stránce jazykové. Každá publikace má mít nejen svého recenzenta, ale i odborného a jazykového korektora, kteří nesou plnou zodpovědnost za to, aby předkládaný materiál byl po všech stránkách způsobilý ke studiu. Bohužel se tak zřejmě neděje vždy, což je daň za dnešní uspěchanost, zkratkovitost a neustále rostoucí míru kvantity na úkor kvality. Důležitou součástí a zároveň podstatou předkládané bakalářské práce je tedy apel na představitele a šířitele vzdělání, kteří jsou spoluzodpovědní za úroveň vzdělávání dospělých. Aby byla udržena úroveň vzdělávání, a to nejen dospělých, rovněž i kulturnost celého národa, myšleno národ mající kulturu, vzdělání i vzdělanost, je potřeba začít přemýšlet o tom, jak spolu správně komunikovat v pravém slova smyslu. Je nutné vrátit se k počátkům vzniku mezilidské komunikace se všemi jejími atributy.

SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ

Seznam použitých českých zdrojů

- BEDRNOVÁ, E., D. PAUKNEROVÁ a kol. *Management osobního rozvoje: Duševní hygiena, sebeřízení a efektivní životní styl*, 2. aktualizované a doplněné vyd. Management Press, Praha 2015. ISBN 978-80-7261-381-6.
- BENEŠ, M. *Andragogika: 2., aktualizované a rozšířené vyd.* Grada Publishing, 2014. ISBN 978-80-247-4824-5.
- ČERNÝ, V. *Rétorika pre obchodníkov i bežný život*. Brno, Computer Press, 2011. ISBN 978-80-251-3430-6.
- DYTRT, Z. a kol. *Manažerská etika v otázkách a odpovědích*. Computer Press, 2011. ISBN 978-80-251-3344-6.
- HORVÁTHOVÁ, P., BLÁHA, J. a A. ČOPIKOVÁ. *Řízení lidských zdrojů. Nové trendy*. Management Press, Praha 2016. ISBN 978-80-7261-430-1.
- KOHOUT, J. *Rétorika – Umění mluvit a jednat s lidmi, 4. doplněné vyd.* Management Press, Praha 2005. ISBN 80-7261-072-4.
- KŘIVOHLAVÝ, J. *Jak si navzájem lépe porozumíme*. Svoboda, 1988. ISBN 25-095-88
- MĚCHUROVÁ, A. *Jak dobře mluvit a úspěšně jednat. 2. vyd.* Praha: Univerzita J. A. Komenského, 2008. ISBN 978-80-86723-32-7.
- NAKONEČNÝ, M. *Základy psychologie*. Academia, Praha 1998. ISBN 80-200-0689-3.
- NOVÝ, I. a S. SCHROLL-MACHL. *Interkulturní komunikace: Češi a Němci, 2. vyd.* Management Press, Praha 2015. ISBN 978-80-7261-298-7.
- PACOVSKÝ, P. *Člověk a čas: Time management IV. generace [online]. 2. aktualizované vyd.* Grada Publishing, 2006 [cit. 2017-02-14]. ISBN 80-247-1701-8.
- PAVLÍČEK, A. *Nová média a sociální síť*. Praha: Oeconomica, 2010. ISBN 978-80-245-1742-1.
- PRŮCHA, J. a J. VETEŠKA. *Andragogický slovník: 2., aktualizované a rozšířené vyd.* Grada Publishing, 2014. ISBN 978-80-247-4748-4.
- SYŘIŠTĚ, I. *Podstata diskurzu o národní vzdělanosti v českých médiích*. In: PRŮCHA, J. Česká vzdělanost. Multidisciplinární pohled na fenomén národní kultury. Praha: Wolters Kluwer, 2015. ISBN 978-80-7478-675-4.
- ŽANTOVSKÁ, I. *Rétorika a komunikace*, Praha, Dokořán, 2015. ISBN 978-80-7363-712-5.

Seznam použitých zahraničních zdrojů

ONLINE ETYMOLOGY DICTIONARY [online]. [cit. 2017-01-28]. Dostupné z: <http://www.etymonline.com/index.php?search=discussion&searchmode=none>

Seznam použitých internetových zdrojů

BALHAROVA, K. [online]. [cit. 2016-11-18]. Dostupné z: <http://kamizdat.wz.cz/>

Centrum služeb pro podnikání: Argumentace a rétorika - Komunikační dovednosti [online]. [cit. 2017-02-05]. Dostupné z: <http://www.sluzbyapodnikani.cz/>

Cz.nic [online]. 2014 [cit. 2017-01-29]. Dostupné z: <https://www.jaknainternet.cz/page/1185/rizika-socialnich-siti/>

Česká televize [online]. [cit. 2017-02-01]. Dostupné z: <http://www.ceskatelevize.cz/vse-o-ct/kodex-ct/cl-9-jazykovy-projev/>

DANEŠ, F. Kultura mluvených projevů. Naše řeč [online]. 1969, ročník 52, číslo 2-3 [cit. 2016-10-08] ISSN 0027-8203. Dostupné z <http://nase-rec.ujc.cas.cz/archiv.php?art=5437>

GRUBER, D. *Time management* [online]. Management Press, 2009 [cit. 2017-02-17]. ISBN 978-80-7261-211-6. Dostupné z: <http://www.gruber.cz/materialy/Beneopedie.pdf>

Chování.eu: Vývoj- čtyři generace [online]. [cit. 2017-02-17]. Dostupné z: <http://www.chovani.eu/vyvoj-ctyri-generace/c380>

Management Press [online]. © 2014 Albatros Media, 2009 [cit. 2017-02-17]. Dostupné z: <http://www.mgmtpress.cz/time-management-2/#>

Ottův slovník naučný [online]. [cit. 2017-01-28]. Dostupné z: Beseda. In OTTO, Jan. Ottův slovník naučný. Praha: J. Otto, 1890. Dostupné online. Svazek 3, s. 883-884.

Rétor institut. *Rétor institut* [online]. 2016 [cit. 2017-02-05]. Dostupné z: <http://retorinstitut.cz/kurzy>

SVOBODOVÁ, L. *ILiteratura.cz: Mistr Klaret* [online]. © Lenka Svobodová. 2004 [cit. 2017-02-11] Dostupné z: <http://www.iliteratura.cz/Clanek/16279/mistr-klaret>

Škola rétoriky: První řečnický klub v Praze [online]. [cit. 2017-02-05]. Dostupné z: <http://www.skolaretoriky.cz/cze/terminy-kurzu/individualni-vyuka>

VIVIA [online]. [cit. 2017-02-05]. Dostupné z: www.vivia.cz/kurzy/83

VIVIA: *Rétorika* [online]. [cit. 2017-02-09]. Dostupné z: <http://www.vivia.cz/retorika>

WALTEROVÁ, E. *Rozvoj národní vzdělanosti a vzdělávání učitelů v evropském kontextu*. In: *Pedagogika: Průcha, J. Vzdělanost/národní vzdělanost: nevyjasněný pojem pedagogické teorie* [online]. [cit. 2017-02-15]. s. 276. ISSN 2336-2189. Dostupné z: <http://pages.pedf.cuni.cz/pedagogika/?p=1122&lang=cs>

Wikipedie [online]. [cit. 2017-01-28]. Dostupné z: <https://cs.wikipedia.org/wiki/Debata>

Wikipedie: Démosthenés [online]. [cit. 2017-02-09]. Dostupné z: <https://cs.wikipedia.org/wiki/Démosthenés>

Wikipedie [online]. [cit. 2017-01-28]. Dostupné z: <https://cs.wikipedia.org/wiki/Komentář>

Wikipedie [online]. [cit. 2017-01-28]. Dostupné z: <https://cs.wikipedia.org/wiki/Přednáška>

SEZNAM ZKRATEK

AIVD – Asociace institucí vzdělávání dospělých ČR

MPSV – Ministerstvo práce a sociálních věcí

MŠMT – Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy

Resp. – respektive (popřípadě, vlastně, anebo, lépe řečeno)

BIBLIOGRAFICKÉ ÚDAJE

Jméno autora: Pavla Zavadilová

Obor: Vzdělávání dospělých

Forma studia: Kombinované

Název práce: Kultura a kultivovanost projevu, mluveného i písemného, ve vzdělávacím procesu

Rok: 2017

Počet stran textu bez příloh: 42

Celkový počet stran příloh: 4

Počet titulů českých použitých zdrojů: 15

Počet titulů zahraničních použitých zdrojů: 1

Počet internetových zdrojů: 15

Vedoucí práce: PhDr. Miroslav Kostka